M. BEZA

13.I.1957 - Ipsilanti
C. Galeu

15581

PE DRUMURI

DIN VIAȚA AROMÂNILOR

383-921

31.923

BUCUREŞTI
«MINERVA» — Institut de Arte Grafice şi Editură — B-dul Academiei 3. — Str. Edgard Quinet 4.
1914

D

EDITURA INSTITUTULUI DE
ARTE GRAFICE «MINERVA»

REPRODUCEREA OPRITĂ

13.01.957.
15581

CASA PĂRINTEASCĂ

CASA PĂRINTEASCĂ

15581

La revărsatul zorilor impresiile din ajun se deşteptară mai limpezi, desprinse din vălmăşag: întâi liniştea ceea nesfârşită a înserării pe câmp; scânteile fugare de licurici; lătratul câinilor pe dinaintea unei clădiri, despre care spuse chirigiul că era mânăstirea Sântă-Mariei; apoi sosirea în sat, unde, la poarta casei, mă aşteptau rudele cu torţe de zadă aprinse; şi săruturile şi urările şi plăcerea de a-mi auzi numele şoptit de guri necunoscute: «Cuşu... Cuşu a lui Todă!...»

Îmi părea aşa de ciudat. Veniam după ce mântuisem şcoala să-mi petrec acì câteva luni; şi pentru întâia oară călcam în

casa asta: n'o văzusem nici-când înainte. Părinţii o părăsiseră de mult, ducându-mă în leagăn drum de trei zile cu chervanele. Amintiri de pe acele vremuri nu puteam avea: dormia încă sub neguri conştiinţa în sâmbure. Aflasem numai din alţii despre casa noastră şi despre lumea şi împrejurimile şi frumuseţea locului de naştere.

Şi acum, gândindu-mă la toate, pe când aşteptam cu neastâmpăr să răsară soarele, iată şi unchiul apăru. Mijlociu de stat, chipu-i lungăreţ, cu numeroase creţuri pe fruntea largă, şi ochii luminoşi ce trădau încă firea lui de visător. Îl priviam mirat şi încet-încet prindeam a mi-l aduce aminte: cu vre-o şapte ani în urmă, călătorind pe nevestite din mari depărtări, pe unde l'o fi aruncat tristeţea lui de văduv timpuriu, căzuse într'o seară la noi; iar spre ziuă purcese înainte, şi dupăce se întoarse acì, primirăm ştire că fuse hirotonisit; încât pe mireanul pribeag de atunci, îl vedeam acum în rasă şi cu o scurtă barbă, cărunţită în parte.

«Hai, nepoate!» vorbi el. «Am atâtea să-ţi arăt...»

Şi mă luă din odae în odae; mai toate în catul de sus erau deşerte. Uşile ţipau prelung în ţâţânile ruginite. Şi cum păşiam, din tavanuri cu păienjeni, din largi dulapuri de zid, din unghiere şi divanuri goale se desfăcea, pe lângă mireazma ceea adânc melancolică a vechimii, şi altceva: sunete parcă tresăriau, voci rămase colo pe urma gurilor de mult amuţite, ecouri ale vieţii ce a râs şi a plâns odată şi odată în aste încăperi. Trecând în cerdacul mare ce privia spre dealuri, ne oprirăm dinaintea unui portret în culori — atârnat singuratic de mijlocul peretelui. Infăţişa chipul unui bărbat, în anteriu, cu bundă preţioasă şi pe cap un fes lat, roşu.

«Nachi a lui Todă... străbun de-al nostru», rosti unchiul pe gânduri.

O suferinţă mare părea încremeintă în ochii celui din portret şi avea, strâns în mâna dreaptă, un fel de trident. Eram gata

să întreb pe unchiul, dar el se întoarse la un câine alb ce ne urma, şi repede:

«Ei, Daşu, ce mai isprăvi?... Aşa, numai că eşti câinele popii, nu-ţi dau pace băeţii; şi apoi vin la mine: «Părinte, câinele muşcă!» Fireşte că muşcă... Dece eşti câine să nu muşti? Dar tot e mai cuminte Ota... Otăăă!»

Şi pisica, de unde o fi ascunsă, dă fuga miaunând. Cu aceste glume ce vroiau să acopere o turburare neînţeleasă, unchiul mă duse jos în odaea lui, unde se aflau toate în cea mai pitorească neordine: dormia un patrafir colo pe aghiazmatar, nişte sfeşnice de alamă în colţ, vrafuri de hârtii, caete în formă de catastifuri, fluturi ţintuiţi în perete. Plutia însă deasupra lor un miros de busuioc şi o linişte de gânduri, de reculegere, care nu displăcea nici muselor; că avea şi harul poeziei unchiul. Dint'o sărbătoare în alta trimitea celor din străini lungi foi scrise, cântând împrejurările şi oamenii din sat: istorii vesele şi uneori triste, cărora le împrumuta totuşi un sunet dulce de

mângâere; şi pe alocuri pătrundea în stihuri şi ceva din firea largă, din cadenţa anotimpurilor ce se perindau în grădina lui. Atingeai cu mâna din fereastră floarea-soarelui şi tufele de gălbinele. Şi colo se înălţa un plop cât o turlă.

«Iacă, zise unchiul, din ramurile lui sunt şi plopii ceia...» arătând un rând de plopi mărunţi. Şi privind iară spre uriaşul din faţă: «Cât s'a făcut! Şi l'a sădit taică-tău, nepoate... Treizeci şi nouă, patruzeci de ani sunt; mi-l aduc aminte: era copil atunci, săpa şi cânta, sădindu-l...»

Plopul vui odată greu din armura-i de frunze. Mă gândii la cel călătorit de mult: mâinile, şi gura ce-i cântase, unde erau acum? Şi un cutremur rece mă trecu; din afund, din lăuntrul fiinţei mele crescu o întunecime care copleşi orice, şi văzduh şi pământ; şi florile şi pomii gemură foae de foae — numai o clipă, dar în care se aduna toată desnădejdea lumilor. Apoi în tristeţea potolită ce urmă, se apropiară în amintire chi-

purile tatii şi mamei şi bunei; şi câte-mi povestiseră despre aceste cuprinsuri; reveniau ca prin vis toate. Acum le aveam sub ochi; şi casa părintească şi codrul şi colinele, şi sus Muntele Crucilor, de care nu ştiu ce taină mohorâtă se lega.

II.

Prin lumina ce scânteia la geamuri, auzii glasul unchiului; cam răguşit, cu legănări hazlii, zicea un cântec de iubire:

Prea din zori mi te-ai sculat,
Trandafirule!
Şi mi-ai deşteptat porumbii...

In gura unui preot n'ar fi sunat bine, dar lumea din vecini îi ştia felul şi râdea; ba încă îi era mulţumitoare de veselia ce aducea în liniştea dimineţilor. De peste drum un glas de femee îi dădu ziua-bună. El nu răspunse. Umbla prin grădină, căutându-şi de cântec:

Şi mi-ai deşteptat porumbii,
De-mi călcară busuiocul,
Busuiocul fetelor...

Numai dupăce sfârşi, luă seama:

«Tu eşti, fata mea?» grăi el. «Unde mi te-ai ascuns? Să vii să-mi vezi nepotul».

Urmă între dânşii vorba, din care am înţeles că era Neta. O cunoşteam după nume. Vară cu mama, deseori fu pomenită la noi acasă; şi totdeauna cu un simţimânt de uimire şi de milă. Nu odată, clătinând din cap, mama spusese: «Păcat, păcat... Şi ce fată!» Astea dădură sbor gândurilor mele. Mi-o închipuiam osebit de frumoasă, stând deasupra tutulor, departe, într'un nelămurit de lucruri triste şi atrăgătoare. De aceea şi sării din pat, când auzii că era să vină. Repede mă îmbrăcai şi cu multă grijă; inima bătându-mi de nerăbdare şi o teamă sfioasă, prin care treceau tot felul de întrebări: Cum este? Ce chip o fi având? Şi ce are să-mi zică?....

Peste puţin fui gata în grădină. Cu poalele anteriului strânse, unchiul se purta încă printre flori. Neta veni pe o portiţă — do-

mol se apropiè şi-mi întinse mâna, urându-mi bun sosit. Intoarsă către unchiul, făcu:

«Negre străinătăţi! Ai veri, ai fraţi, şi poţi muri, fără să-i cunoşti...»

Incet vorbì, şi graiul ei avea un tremur de duioşie, care te ajungea la inimă. Un răstimp îşi ţinu ochii lung asupră-mi:

«E întreg lata», — înţelegând prin acest cuvânt pe mama. «Şi fruntea şi ochii latei...»

Şi deodată se opri, mişcată de ceva. Eu mă uitam în pământ. Aşa sunt întâlnirile dintâi: turburătoare, şi-ţi lasă crâmpeiate impresii. Avea, îmi pare, o rochie de şal închisă şi părul sub năframă; şi din toată faţa ei doar ochii mi-au rămas în suflet: negri-umezi, cu luciri neaşteptate. Şi când se întoarse, de-mi ridicai privirile în două rânduri, jucară pe dinainte-mi luminile unei salbe ce purta la gât.

Neta era măritată de trei ani, când soţul ei, Petre a lui Dina, o aduse cu alaiu

şi tâmpeni la casa-i de acum — o casă de piatră, cenuşie, răsărind cu puţin deasupra gardului nostru. De n'ar fi avut nişte garoafe ce-şi tremurau culorile proaspete la fereşti, anevoe ţi-ai fi zis că-i locuită. Şi viaţa într'însa nu părea să fi curs în voe-bună. Urâtul va fi bântuit greu, muţenia odăilor va fi ţesut vedenii, de cari Neta căuta să fugă, dând mai des pe la noi. Şi cum punea piciorul în grădină, se uita înapoi cu teamă oarecum; şi pe urmă venia de se aşeza lângă şirul de plopi, cu un oftat de uşurare:

«Oh, cât e de bine aci!..»

Şi frumos era, în adevăr. Cupele de rochiţa-rândunelei străluciau şi cărăbuşi aurii treceau prin aerul plin de mirezme, pe când foile plopilor băteau necontenit, mişcând pete de umbră pe chipul Netei, care dela un timp se lăsa pe gânduri. Avea farmec tristeţea ei, mă cuprindeà şi pe mine; dar cum băga de seamă Neta se ridica, prindea să râdă, rupea flori de-mi punea la cheu-

toare, îmi netezia părul, şi dându-se câţiva paşi înapoi :

«Aşa... frumos mi te vreau !»

Asta mă încânta, mă umplea de plăcere, de un fior ce-mi legăna sufletul şi dupăce pleca Neta — dulce, turburător, fără nume, dar în care toate 'şi-or fi avut partea : glasul ei, surâsul galeş, atingerea mâinilor moi, albe.

Drag mi-era să fiu cu ea, să-i umblu pe străzi alăturea : mergeam puţin, şi din ferești, din porţi întredeschise şoapte de laudă creşteau, le simţiam împrejur ca pe nişte unde aromatice, cari mă făceau uneori să deschid ochii mari la Neta, surprins, uimindu-mă de frumuseţea ei, caşicum n'aş fi văzut-o altădată. Şi cât eram de mândru ! Singurul fapt de a fi ruda Netei întindea ca o binefacere în juru-mi. Mulţi flăcăi se purtau alfel cu mine : mă chemau între dânşii, glumeau prieteneşte, îmi spuneau de una şi de alta, căutând mai totdeauna să amintească şi de Neta ; atunci glasurile lor se învăluiau îşi opriau la mijloc vorba, lăsau între cu-

vinte goluri de umbră, de tăceri al căror înţeles mă urmăria zile dearândul.

Într'o seară, umblând singur şi gândindu-mă la astea, îmi ajunse la ureche un fluer — acelaşi pe care şi în alte rânduri îl auzisem. Adia trist, şi neştiind de unde şi cine cânta, ai fi zis o voce a munţilor. Pornii pe urma fluerului ; ceva mă îndemna să caut pe cântăreţ. Şi-l găsii pe vârful unei coline, păscându-şi turma : un om tânăr, cu faţa blândă. Părea că mă cunoaşte ; lăsă fluerul deoparte când mă văzu :

— Aa, vărul Netei ! Ce te aduse pe la noi ?

— Mă luai după fluer. De atâtea ori am întrebat, cine cântă : «Un cioban din munte», mi-au zis oamenii.

— Şi acum, grăi dânsul, când te întorci, ai să spui Netei, că l-ai văzut cu ochii tăi pe ciobanul din munte, nu-i aşă ?»

Era tare mulţumit de asta. După un răstimp adăugă încet :

«Mă ştie Neta...»

Imprejur se întuneca. Noaptea cădea mai

repede colo sus, în adumbritul munţilor. Aproape nu mai deslușiam pe cioban. Îl auzii oftând :

«Eeh... mai rar femei ca Neta ; însă fără noroc. Au măritat-o după Dina, un om trecut. Se întorcea vezi din străini şi aducea cu el galbeni ; dar ce ţi-i şi cu toţi galbenii... A stat o lună-două şi s'a dus». Se gândi puţin :

«Nu erau alţii aici ? Poate, nu bogaţi — păstori ; cari şi-ar fi dat însă tot pentru Neta : şi oile, şi inima dintr'înşii...»

Vorbele ciobanului nu-mi eşiau din minte ; stăreau, împreunându-se cu alte împrejurări din viaţa Netei. Soţul ei lipsia de trei ani. Din depărtări avea doar grija să scrie — răvaşuri de sănătate, cari veniau pe numele mă-sii, Vica lui Dina, şi dacă nu spuneau mult, aduceau totuşi puţină mişcare în casa ceea din faţă. După cetirea lor, se întindea iar liniştea. Vica îşi lua ciorapul în mâini, aşezată pe un colţ al mindirului, şi imple-

KÖNYVTÁR

tind, nu scăpa din ochi pe noră-sa. Când și când începea să mormăe, se ridica în picioare și, măruntă, luneca prin odăi, din dulap în dulap, scormonindu-le ; și grămezile de chei ce ținea în buzunar se frământau atunci, cu un sunet de lanțuri. În supunerea ei blândă, Neta răbda și nu spunea cuvânt ; ba cerca să uite, să-și mute gândul dela toate alea. Și de aceea fu bucuroasă când într'o zi unchiul, arătând spre mine, zise :

«Ca mâine pleacă, fata mea ; să-l mai scoatem să vadă ce-i prin jurul satului. Mergi și tu cu noi, nu ? Am vorbit eu Vichii».

Și pe unde nu fuserăm apoi ! Unchiul era încă sprinten. Adieri de tinerețe, porniri vechi de hoinărie îl apucau. Îi abătea uneori să-și facă slujba dimineții la schituri îndepărtate, de ne sculam odată cu zorile. Și razna o luam, pe dealuri, între ferigi și pajiști cu miros de cimbru, sub dese păduri în tăcerea cărora foșniau lung grămezile de frunze ; la fântâni ascunse ne opriam. Iar alteori calea ne era spre vii, unde toate se ames-

tecau așa de minunat : nucii și merii încărcați de roadă, cu desișuri de aluni și rugi și prisosuri de verdeață. Și umblând, ne aflam pe negândite în colțuri de taină, lăuntrul cărora bălți licăriau în umbră, cu flori și plante ne mai văzute; și ciorchinii auriau între foile de viță, și eu tresăriam la fiece pas de noutatea lucrurilor și Neta râdea și asta măria și mai vârtos bucuria noastră.

Oh, plimbările de-atunci... De câte ori nu mi-au chemat sufletul înapoi ! Ca niște rare flori ce-și dau strivite mireazma, așa sub greul anilor tresăriră, umplându-mi singurătatea de farmecul, de amintirea lor neperitoare. Deseori auzii lângă mine freamătul de păduri și zvonul răcoritor de șipote, și deseori avui în ochi privelișteа locurilor, mai ales cum le văzusem într'unele prânzuri călduroase, cu satul revărsat în fund, codrul deoparte și două bisericuțe ce albeau pe înălțimi. Se făcea o liniște aromită, plină de soare — oile retrăgându-se la umbră, scăzând tot mai mult vuetul caravanelor. Numai de sus, unde

sălciile împleteau cununi deasupra apelor, ajungeau răsunete vesele : pâlcuri de femei se mişcau, întinzând pânzele ; peşchire şi tulpane albe jucau în alba lumină şi maiul se auzia ca o toacă în răstimpuri. Şi pe toate astea mai mult le simţiam, stăbăteau ca frânturi dintr'un vis, care poate n'ar fi avut loc fără de Neta ; ci dânsa era colo, făptura ei neasemuită neîntrerupt îmi ţinea sufletul în tremur: cu rochea strânsă până la genuchi, părul negru scăpând în şuviţe din năframă şi faţa oacheşă, care aşa uneori, din senin se împurpura ; atunci şi glasul şi mişcările ei nu erau aceleaşi. Indemnuri de bucurie îi veniau, hohotiri vesele ; deodată însă caşicum 'şi-ar fi amintit ceva :

«Râd Cuşu... De n'aş râde, ar fi să plâng, şi-i mai bine să râd, nu Cuşu ?»

In mine suna turburător : «Nu Cuşu ?», pe când dânsa căuta aiurea şi cu degetele frământa să rupă salba dela gât. Ducând-o la ochi, şi spre a schimba vorba, făcu într'un rând :

«Iih, ce frumos! Ia vezi...»

Mănunchiuri de scântei, ape colorate sclipeau în boabele de safir, aprinse la soare.

— Sunt femei, am zis, cari se uită şi pot să-ţi prevestească multe — tot viitorul. Ai fost la vre-una?

— Viitorul meu... Parcă nu l'aşi fi ştiind...» Zâmbi uşor, pe gânduri. O vreme aşteptai, dar caşi alte dăţi nu mai scoase cuvânt. Şi-mi venia să-i cad în genuchi: «Spune-mi tot! Dece nu-mi spui? Nu suntem noi prieteni?»

Mă durea tăcerea ei. Pe cât ne apropiam mai mult, pe atât mi-era mai greu să ştiu că păstrează taine faţă de mine. Dece nu mi-ar fi deschis inima? Oare, n'avea încredere? Cugetând aşa, mi-aduceam mie-însumi pilde nenumărate de marele meu devotament; din adâncimi gândul începea să urziască fel şi fel de primejdii, de întâmplări grozave, în cari Neta ar fi pierit fără de ajutorul meu; şi făceam eu orice, îmi

dam şi viaţa, sângele meu se împrăştia în flori aprinse de jertfă pentru scăparea Netei. Şi aceste plăzmuiri mă ţineau cu zilele: stăruitor, dar nu şi fără o mulţumire mângâioasă reveniau, pe când Neta rămânea aceiaşi. De la un timp încă era şi mai sfiită. În tăcere uneori simţiam ochii ei ţintiţi asupră-mi, pieptul îi se ridica într'un suspin nestăpânit şi tinzându-şi braţele: «Doamne, Doamne!» şoptia în sine-şi. Apoi se ducea şi zile întregi n'o vedeam, parcă se feria de mine. Tânjind îmi aruncam privirea spre fereastra, unde garoafele albe şi roşii se desfoiau:

«Curând am să plec, Netă, şi atunci ai să mă cauţi poate!...»

In chinuri, aducându-i mustrări şi cercând să şi uit, fugiam de-acasă şi fără să-mi dau seama, undeva sus mă găsiam. Copacii, suflul din plaiuri, potecile cunoscute îmi treziau fiorii zilelor de ieri; amintiri năpădeau, lacrămi de înduioşare în ochi, şi începeam oarecum să vorbesc cu dânsa, mă întreba şi-i răspundeam în gând şi uneori singur

mă auziam grăind: «Am văzut, Netă, Poiana Cerbului şi Fagul-Mare, unde am fost noi... ştii, Netă ?» Abia câteva săptămâni trecuseră de când mă plimbam colo cu Neta, şi cât se părea de mult! Departe, ca într'o lume de basme ne mai întoarsă, le afunda pe toate jalea din mine, precum şi toamna ce cobora împrejur în sborul fremătat de foi uscate. Codrul se răria : îi sunau ca de aramă adâncimile; fântânile părăsite aveau zvonurile de plânset...

Când mă întorceam acasă, unchiul se uita îngrijat la mine :

«Eşti trist, dragul meu ; ţi-i rău că trebue să pleci. Ei, şi de-ai fi stat să vezi cum este iarna la noi...» Şi în felul său deosebit începea să-mi zugrăvească :

«Aşa, ne trimite dintâi ceaţa şi spune prin glasul vântului: «Gătiţi-vă, că mă apropiu!» Şi vine. Porneşte zăpada — vârtejuri de fulgi cad şi cad, astupă tot ; se închid căile, nu intră şi nu iese nimeni. Plopul de colo stă drept şi alb, trosnind sub greul ninsorii ;

vre-un corb se opreşte negru pe vârf şi croncăe. Iar noi pe lângă vatră mai tăinuim de câte-toate, şi Ota hâr-hâr, hâr-hâr...»

Alte dăţi, spre a-mi risipi gândurile, mă punea să-i cetesc. Avea un dulap întreg de cărţi — vechi cărţi, rămase din alţi oameni. Una, cu scoarţele tari, negre, se chema: *Psalmii lui David;* tipărită la Viena, cu bani puşi mână dela mână după obiceiul timpului, făcând la urmă pomenire de toţi câţi ajutaseră. Pătruns de evlavie o deschideam: picată era pe alocuri de ceara lumânărilor ce arseseră în lungi nopţi de cetire şi sub ochi cari demult pieriseră. Cu ea pe genuchi mă găsi Neta într'o zi, când intră la noi. Păşi lin, îmi puse o mână pe umeri şi se plecă aşa de aproape, că părul ei moale mă atinse o clipă. Crescu între noi o tăcere tulbure, prin care plutia mireazma de mosc a cărţii. Am zis încurcat, numai spre a vorbi:

«Iacă, asta e din Viena...»

Ea luă cartea. Stătu puţin cu privirea înainte, mişcă buzele în chip de a spune

ceva, se răsgândi, şi repede prinse a întoarce foile gălbenite de ani ce fâşiau ca de pânză, oprindu-şi ochii pe izvodul numelor dela sfârşit. Deodată ceti cu voce :

«Nachi a luì Todă !» Şi mirată, adăugă :

«E acela din portret... Strămoşul tău, şi-al meu, Cuşu...»

Rămăserăm pe gânduri. De multeori ne atrăsese chipul ce păzia trist în cadrul de lemn. O taină părea să fi atârnat asupra lui. Urcarăm în cerdac, unde se afla unchiul, şi-i dădurăm cartea să cetească.

«Da... făcu el, arătând portretul; pe atunci era la Viena».

Am întrebat :

— Şi în mâna lui, ceeace ţine...

— Inseamnă, că avu trei fii : doi se stinseră la Viena, unde şi el fu îngropat în urmă ; al treilea, Uani a lui Todă, şi dacă se întoarse, adus de iubire, nu ştia bietul că mireasa lui îşi luase cu puţin înainte sălaş de veci sub iarba ţintirimului.»

Zâmbetul obicinuit pierise de pe faţa un-

chiului. Vocea lui căpăta acum tonuri grele. Cădea un amurgit din acele mâhnite, când trecutul are graiu, trimite şoapte din adâncuri; lucruri dragi, vise neîmplinite învie şi dor; şi umbre de fiinţi ce nu mai sunt prind a luneca împrejur. Intorcându-şi capul spre zarea înălţimilor, unchiul vorbi:

«Poate aţi luat seama la Muntele Crucilor, cum se apropie uneori — parcă misterioase puteri îl strămută; şi alteori, când văluri de nori îi cresc din poale, fuge departe, departe... Acolo pe culmi, deasupra crucilor, între steiuri şi burueni, creşte o floare sură: turme şi cerbi singuratici urcă de o pasc; cine din oameni o miroase, îşi uită de sine, şi de toate uită...»

Unchiul se opri. Un răstimp nedumeriţi stăturăm: nu pricepeam ce vrea să ne spue. Dar el urmă:

«Nemişcat, ochii cuprinşi de un licărit supraomenesc, ore şi ore dearândul Uani a lui Todă privia într'acolo, murmurându-şi aiurit:

O pasc răsleţe turme
Şi cerbii o miroasă...

Din clipa dintâi, când aflase vestea, toţi înţeleseră că se fărâmase ceva în capul său tânăr ; pânăce într'o zi îşi luă toiagul şi eşi pe poartă, zicând : «Mă duc să caut Floarea Uitării !» Şi dus a fost pe totdeauna...»

Cuvintele unchiului într'un oftat se rupseră. Muntele nu se mai vedea ; dar îi ghiceam apropierea, şi urcuşurile fără capăt şi numeroasele cruci ale celor căzuţi ; şi tălăngi băteau — de săptămâni băteau aşa, crescând şi scăzând, în măreţia lui rece de mister.

Povestirea unchiului, deşi nu mai fuse pomenită, ne apăsa. Din cuprinsul aceluiaşi munte apărură într'o zi şi negurile. Se lăsară ca fantazme, urnindu-se tăcute ; un timp se opriau şi lunecau iar, tot mai aproape : intrară pe uliţi, în curţi, în case. Ca din lăuntrul unor ape se auzia din ele sgomotul de caravane ce grăbiau într' aiurea ; şi fiece clinchet, fiece tropăit era ca o străpungere

dureroasă, amintindu-mi de plecare. Inaintea zilei hotărâte, am fost într'o seară la Mânăstirea Sântă-Mariei. O prietenă a Netei bolia greu şi ne-am dus cu toţii, şi unchiul şi Neta şi alte femei, să-i ţinem priveghiu. Jos e aşezată mânăstirea, la adăpostul colinelor ce coboară dinspre sat. Prin faţa porţii de lemn şi zidurilor grele de întăritură trece drumul înstrăinării, având în partea cealaltă o fântână şi o terasă închisă de plopi. Aici se îngână cele din urmă şoapte ale despărţirii, până se mai adună călătorii: vin pe jos de-acasă, în tovărăşia rudelor. Şi la fântâna mânăstirii se opresc; adapă caii, apoi încalecă şi se duc. Iar în urma lor mame, surori, soţii tinere stau cu priviri ce nu mai văd de plâns. In golul toamnei presimţiri le cutremură; că e şi moarte, şi poate altă întâlnire n'are să mai fie. Ştergându-şi ochii se abat o vreme în biserică şi se închină Luminatei Fecioare — unde, la icoana ei cu nimbul şi mâinile de argint, ne apropiarăm şi noi cu bolnava. O făclie mare fu

aprinsă şi îngenuchiarăm, aşteptând îndurarea, care se arată prin semne, prin uşoare fâlfâiri în aerul tămâiat al bisericii. Când porniră din altar rugăciunile, Neta se alătură şi-mi zise:

«Vino cu mine!...»

O urmai, fără cuvânt. Ne urcarăm pe scări într'o margine a chiliei de sus, unde atârna clopotul mânăstirii. Neta prinse frânghia şi smunci de câteva ori. Un vuet adânc izbucni; răscoli ecouri ce se prelungiră şi se stinseră din mai multe părţi, chinuitor, ca nişte oftaturi ale întunericului. Grăi atunci Neta:

«E obiceiu a se trage clopotul... Eu îl trag ei, altcineva l'o trage şi pentru mine...»

Glasul îi slăbise de tot, anevoe 'şi-l stăpânea:

«Dece spui asta, Netă?» am zis.

Câteva clipe nu răspunse. Luminile ce ardeau colo între şoaptele de rugă ale bisericii, aruncând mici raze pâlpâinde pe ferești, nu ajungeau până la noi. Din umbră, fără să i văd chipul, auzii:

«Ce-mi rămâne mie, Cuşu? *El*, şi dacă vine, ce-mi este mie de el? Mi l'au dat fără să-l cunosc şi fără voea mea... Iar acela ce mi-i atât de scump sufletului se duce, şi poate se duce pentru totdeauna, Cuşu...»

Câte gânduri, câte porniri, câte doruri nemărturisite hrănisem adânc în mine, deodată năvăliră, înecându-mi răsuflarea, cât de-abia rostii:

«Eu nu plec... pot să nu plec, Netă!» Dar ea întinse mâna — rece ca de ghiaţă o simţii, acoperindu-mi gura:

«Taci, taci mai bine... Tu mă ştii acum, şi noi... noi suntem veri, Cuşu!»

Speriată oarecum de ea însăşi, de sunetul ciudat al glasului ei, se dădu înapoi. Şi iar trase clopotul. Şi poate, şi vibrarea grea de aramă va fi pătruns-o, că prinse a tremura din tot corpul; îi tremurau şi braţele, cuprinzându-mă strâns pe după gât, şi sânul şi buzele ce şoptiau între lacrămi:

«Tu să pleci, Cuşu... să-ţi faci un nume. Asta va fi şi mângăerea mea, să te ştiu

bine... Şi când îi fi departe să te gândeşti uneori şi la Neta... să-ţi aduci aminte şi de Neta...»

După câteva zile plecai. Şi ani trecură. De atunci nu fu să mai văd, nici pe Neta, nici casa părintească.

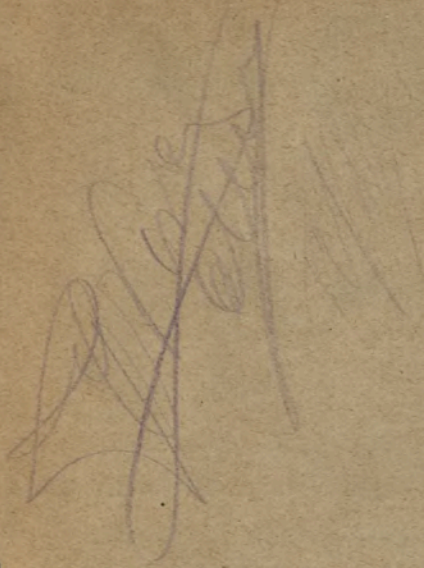

31.923

LA O FÂNTÂNĂ

LA O FÂNTÂNĂ

Poposisem la poalele unor vechi păduri, dincolo de câmpia Saraghiol. Aici, pe tărâmurile astea muntoase, nopţile sunt reci; şi măcar că chirigiii aprinseseră focul, tresăriam — speriat în acelaş timp de liniştea, de arătarea neobicinuită a lucrurilor, precum şi de multele şoapte neînţelese, pe cari le trezeşte noaptea din ape, din frunze, din tot largul naturii adormite.

Cerul de altminteri senin. Strălucirea de sus părea că lasă o pânză albă, din care se desfăceau, abia lămurite, umbrele munţilor.

— Uită-te colo, zise glasul unui chirigiu, pe culme, unde ard şi tremură atâtea lumini. E Clisura. Iată şi muntele Viciu şi mai jos stânca ceea: Cheatra Ciuliganului. Ai

crede că-i un vultur, nu? O pasăre mare, mare...

— Seamănă mai degrabă cu un uriaş ce stă la pândă.

— Aşa e, un uriaş. Mulţi se sperie, când o zăresc de departe. Mai ales că pe sub stâncă se deschide şi o prăpastie neagră şi adâncă, unde toată noaptea se aud: ba râsete, ba hohote înecate'n plâns, uruituri grozave, şi uneori sună şi chimvale şi bat şi tobe... da, da, numeroase tobe bat şi bat şi bat...

— Mare minune!

— Odată chiar, într'o noapte, ce-mi văzură ochii! Din fundul ei se făcea că ies nişte namile: una, două, trei, curgeau nenumărate, cu gâturile lungi, întinse, de cari atârnau clopote; se mişcau bălăbănindu-se întruna: glunguru-glunguru, glunguru-glunguru... ce crezi? Erau stafii».

Chirigiul tăcu şi se aşeză lângă tovarăşii săi. Îi vedeam pe toţi obosiţi, întinşi la pământ, cu feţele arse ce păreau de bronz la

lumina flacărilor. Spuneau câte ceva, oftând şi iarăşi urmau tăceri lungi — pânăce unul zise :

«Aţi băgat de seamă? Pădurea asta parcă trage a somn, de-ţi vine să dormi şi să nu te mai deştepţi».

Într'adevăr, desişurile întunecoase şi umede răspândiau în aer ceva greu, mirosuri adormitoare de plante, de buruieni amare.

«Vedeţi bine, adăugă chirigiul, nu cumva să dormiţi şi să lăsaţi focul să se stingă. Doamne fereşte... că multe se întâmplă, mai cu seamă unde n'a trecut de miezul nopţii şi unde suntem aproape şi de Fântâna Albelor.

— Daa? întreb eu mirat.

— N'o cunoşti? Vestita fântână, cu apa ce curge prin trei guri, toate de piatră.

— Am auzit vorbindu-se. Şi multe se spun. O fi adevărat, n'o fi?!

— Să mergi odată s'o vezi. E plină de năfrămi albe, fire colorate, bucle, bănuţi de argint şi alte. Ca zilnic vin bolnavi, şi femei şi fete şi copii, se apropie înainte de răsă-

ritul soarelui, aducând daruri — cu busuioc şi turte dulci în mâini, îngenuchează şi încep:

Frumoaselor şi albelor
De am greşit
Şi v'am mâhnit...

Şi apa fierbe. Stropii sar în sus şi cad şi joacă, bolborosind ceva. Şi de jur-împrejur cresc ferigi mari şi stufoase, şi ierburile cât rogozul, să te pierzi în ele, că nimeni nu le calcă. Apoi sălcii multe, cu frunzele mici şi lucioase parcă ar fi nişte solzi şi braţe de iederă, vrejuri lungi se agaţă printre ramuri, încolăcindu-se ca şerpii».

Chirigiul se gândi. Apoi, scăzând glasul:

«Cunosc un băiat, care a dormit aici. Şi au venit ielele şi l'au luat pe sus. Şi multă vreme băiatul a mers aşa, purtat ca de vijelie, cu ochii închişi de nu vedea unde calcă. Şi pasă-mi-te băeatul n'a scăpat teafăr. După câteva zile s'a stins pentru totdeauna, că n'avea pace. De unde sta, începea să tremure, înecat de sudori ca ghiaţa şi noaptea

săria din somn, văetându-se că nu poate să doarmă, că nişte câini aleargă mereu după dânsul şi urlă şi urlă...»

Tăcerea din jur părea că se turbură. Din când în când unde reci, adieri străbăteau — de departe, din nesfârşitul nopţii, treceau suflând ca nişte guri nevăzute şi atunci focul tresăria, zbucnind aprins, cu scântei, cu vălvătăi, cari se resfrângeau în toate părţile; ai fi zis că scapără, şi odată se lumina pădurea, adâncurile ei nepătrunse, tăinuite:

Acolo e fântâna şi iedera ce se învârte ca un şarpe, şi ielele... Parcă le vedeam, alunecând uşoare, în pâlcuri albe.

Unul din noi şopti:

— Nu-i aşà? De multe ori nu fac nci-un rău. Se strâng numai la fântână şi cântă.

— Ei da, le-am auzit şi eu în tinereţele mele. Şi ce glasuri! Dar azi, nu. Vor fi plecat, s'or fi ascuns... Dumnezeu ştie, că nu se mai arată».

Vorbea bătrânul Mihu a lui Şcondi şi toţi căutau să-l asculte cu băgare de seamă. Până

şi caii se apropiau şi după cum erau cuprinşi ori nu de bătaea focului, vedeam ca prin vis câte un picior, un cap luminat, o coamă de mătase aurie.

«Şi nu-i că s'au dus zânele, dar se duce şi pădurea. Că oameni străini se furişează, parcă n'am fi noi stăpâni; şi taie azi, şi taie mâini, izvoarele seacă şi satul rămâne fără adăpost.

Ehe, măi fărtaţi, voi n'aţi pomenit cum era odată pădurea! Şi mare şi bogată, cu turme de cerbi şi de căprioare şi pasări multe; şi când venia seara şi se aprindeau focurile pe dealuri: stână ici, stână colo, şi începeau fluerile să cânte...»

Glasul bătrânului tremura. Pe nesimţite aduse vorba şi de timpuri şi mai trecute, povestindu-ne cum s'a făcut descălecarea în aceste locuri, unde strămoşii au dat numai de codri neumblaţi de când lumea. Şi aici, în mijlocul lor, au început să-şi dureze locuinţi ca nişte cuiburi uriaşe — de multeori fără să taie copacii; încât se găsesc şi

astăzi case, cari au drept stâlpi, trunchiuri întregi cu rădăcinile adânc înfipte în pământ.

În vremea asta am auzit pe cineva că strigă deasupra noastră:

— Ei, care-i acolo?

— Noi suntem, chirigii».

Atunci se ivi şi pădurarul. Un munte de om, cu puşca pe umeri:

— Bine că aţi răspuns, că de nu... Aşa sunt eu, întreb odată şi încă odată, şi apoi — foc.

— Vorbiam, zise bătrânul Şcondi, de jaful ce se face cu pădurea asta.

— Nu mai departe, chiar azi am găsit vre-o zece fagi; din ăi mai drepţi şi mai frumoşi, doborâţi la pământ. Coaja încă fragedă şi foile...»

Şi fără să-şi mântue vorba, pădurarul se plecă într'o parte şi trase cu urechea.

«A, ha, izbucni el apoi cu un fel de bucurie, iarăşi au venit; dar acum nu-mi scapă. Aţi auzit? De trei, de patru ori a căzut securea; cum intră glontele în trupul omului,

aşa sună surd, înăbuşit... Ci simt eu, numaidecât simt. Că frunzele murmură şi toată pădurea se cutremură şi prinde să ofteze şi să cheme...»

Pădurarul plecă, se pierdu în umbră; iar noi, clătinând din cap, am stat pe gânduri, fără a mai vorbi.

MORTUL

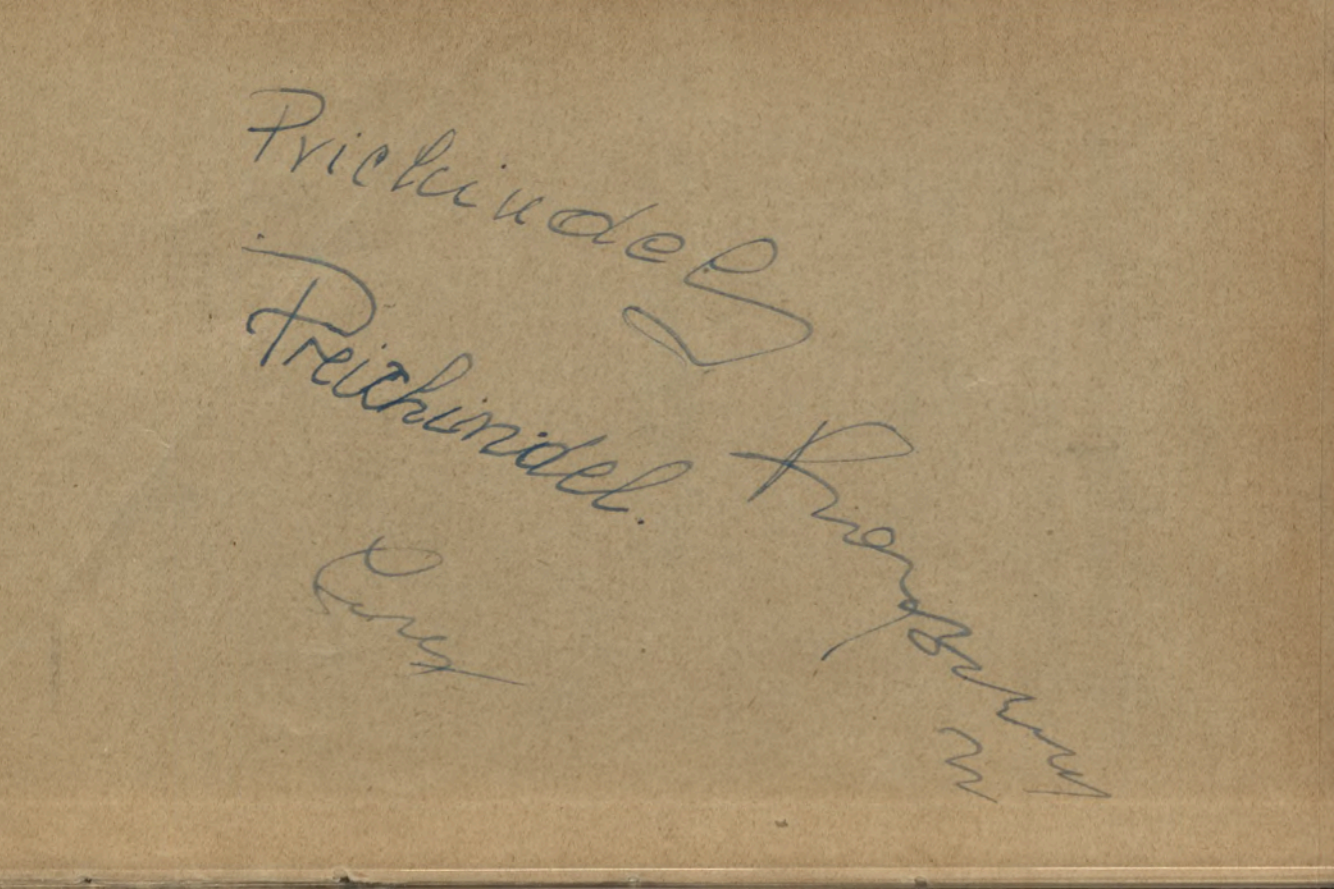

MORTUL

Intr'o după-amiază, cum treceam pe nişte plaiuri din ţinutul Viciului, zărirăm departe, prin lumina ce tremura deasă ca de pulbere, oameni şi cai strânşi la un loc. Am întrebat pe un chirigiu, care venia în fugă:

— Ce este?

— Iacă, un drumeţ a murit... Mă duc să dau de veste la mânăstire.»

Ne-am apropiat şi noi să vedem. Între ferigi sta întins mortul — bărbat trupeş, cu faţa largă, mustăţile groase, bălane. Ca mulţi ce se răpun pe neaşteptate, fără să boliască, ai fi zis că doarme. Buzele strânse, cea de sus întoarsă puţin înăuntru, lăsau pe chipu-i un fel de nedumerire, parcă bietul om ar

Oamenii începură a ne spune cum s'a întâmplat. Ei mergeau colo pe drum. Nu e mult... Şi deodată zăriră pe cineva, că face semne cu mâinile şi fâlfâe dintr'o batistă. Înţeleseră că nu e bine şi dădură goana spre dânsul; dar, când să ajungă, era prea târziu: omul se sfârşise. Atunci făcură şi ei ce mai era de făcut: îi închiseră ochii şi-l întoarseră cu faţa la răsărit. Atâta povestiau. Mai încolo: de unde şi încotro şi cu ce treburi, nu puteau să ştie. Bănuiau a fi un negustor, după port — că era îmbrăcat nemţeşte, şi după un catastif ce s'a găsit asupra lui. Şi tot vorbind, îşi treceau unul altuia păreri şi prepusuri, cu graiuri învăluite, cu întrebări dese, cari se încrucişau deasupra mortului:

— Umbla se vede după veresii.

— Aşa se vede. Şi moartea pe urma lui...

— Da' din ce? Că bolnav să zici nu era. Atunci?

— Dambla... Poate inima, şi cum fuse cald şi el urca obosit, trăgând calul de căpăstru... Pe spate găsirăm pete roşii: asta din cădere, s'a îngrămădit sângele.

— Ce-i şi viaţa noastră! De un fir se ţine — vezi, de veniam cevaaa-ceva mai degrabă...

— Orice am fi făcut, i-a fost scris aşa; chiar el, când da din mâini, o fi simţit că nu-i scăpare. Pe semne, însă, avea ceva de spus, o vorbă pentru cei de-acasă.

— Cam ce vorbă? Acum s'a dus... Calul de mai ştie — i-o fi spus lui, că în vreme de primejdie vorbim noi şi cu iarba şi cu pietrele...»

Alături calul zvâcnia din picioare, uitându-se cu ochii mari, lăcrimoşi, pe cari treceau scurte luciri de înţeles. Dar ce să răspundă? N'avea nici minte, nici graiu de om.

Deodată bătrânul Mona prinse a clătina din cap spre mort:

«Sărmane, sărmane! tu dormi aici, şi acasă te-aşteaptă; ei n'au de veste şi râd şi se bu-

cură...» Apoi întorcându-se către oameni: «Sănătos ca fierul până mai adineaori... Făcea socoteli, croia numai planuri, şi de moarte nici gând... Da' care se gândeşte? Ne gândim noi?»

Ceilalţi nu răspunseră. Pe feţele lor aspre se întindea o umbră de nelinişte. Ei, cari n'aveau grijă de moarte, gata oricând s'o înfrunte, de unde venia că simţiau acum un fior nedesluşit, încât aruncau priviri lungi, de mirare, şi la trupul fără viaţă, şi la priveliştile din jur — aceleaşi, pe cari le aveau zilnic sub ochi: tufării de ferigi, păduri cu pletele verzi până'n pământ, mai deoparte munţii tăcuţi, răsăriţi acolo de veacuri. La umbra lor, ca şi norii pe vârfuri, oameni au trecut şi oameni s'au dus, neamuri au venit şi neamuri s'au stins, dar ei stau şi stau înainte.

— Parcă nici n'a fost, grăi unul. Nu mai simte nimic.

— Ce vrei, odată ce 'şi-a dat sufletul...

— Şi dureri o fi avut? Cine ştie... sunt cari se canonesc mult până să le iasă sufletul.

— Da, când e boală. Însă când vine moartea şi te ia din senin, deschizi gura: hu, hu, hu de trei ori, şi sufletul se duce.

— Am gândit eu de multe ori, începu altul, un om sfios, care până atunci nu deschisese gura. Ce să fie sulfetul?... E duh? Şi simte? Cică se duce şi se întâlneşte cu celelalte suflete, plecate demult, şi se cunosc ele înde ele şi se întreabă... Însă de unde să ştii? S'a întors careva să spue? Şi apoi, unde stau? Căci nu de azi de ieri, ici de mii de ani tot mor, tot mor... Unde le încape?

— Socoţi că-i puţin loc? răspunse Mona. Câtă-i lumea asta şi încă atâta, şi încă, şi încă, să trăeşti vieţi dearândul şi numai să adaogi lume după lume şi nu-i dai de capăt... Te joci cu ce-i acolo?» făcu Mona, arătând cu mâna spre cer.

Soarele cât asfinţise. Nori îngrămădiţi la apus, muiaţi în purpură, închipuiau o intrare uriaşă în lumea tainelor. Şi în faţa lor dela un timp începură a curge pasări — multe, nenumărate, văslind cu greu în aprinsul înserării. Una se desprinse din stoluri, sbur

mai aproape şi în tăcere, abia dând din aripi, se roti deasupra noastră. Toţi ridicară capetele. Mona şopti:

«Poate-i sufletul mortului... Aşa umblă ele până nu trec podurile».

Toţi tăcură — multă vreme. Formele munţilor se înecau în umbră. Cu întinderea liniştei veni de undeva, din păduri, vuetul unei cascade. Apoi se lămuri şi vântul: îl auziai cum smulgea sunete, din foi, din ierburi, din ape şi trecea nevăzut, ca şi ieri, ca şi alaltăieri, pe când mortul zăcea neclintit între ferigi.

— Mai aşteptăm? întrebară chirigiii. Dela mânăstire nu se văd încă...

— Şi dacă vin, făcu Mona, e prea târziu. La ceasul ăsta nu se porneşte mortul. Şi dupăce se gândi puţin:

«Aşa nu-l putem lăsa, nu e bine; să-i facem un adăpost de frunze şi să rămânem doi-trei, măi fraţi, să-l păzim, că oameni suntem... ştim şi noi sfârşitul?»

ICA

De peste sat, din podişul înverzit, asupra căruia pădurea se lăsa dintr'o depărtare necuprinsă, cu răcoare de şipote, de foi tinere şi de muşchiu, cântările acum răsbăteau mai mult: prelung şi chemător clarinul, molcum alăuta, profund marea tobă, părând că răsună din locuri numeroase. Jocul se pornise: flăcăii de-oparte, fetele de alta. Hora lor — gătite cum erau sărbătoreşte, sub razele ce tremurau scânteind pe salbe, mătăsuri, paftale, ai fi zis o ghirlandă minunată: aci se micşora, aci se lungia învoltându-şi florile în fel şi fel de culori. Jur-împrejur, lumea, stând în pajişti ca pe terase, le urmăria din ochi:

— Uite Sirma Oanei, ca o gherghină!

— Şi Ziţa lui Dedu, sor — câtă s'a făcut...

— Cresc fetele, ce crezi; ia ca mâine i-om juca la nuntă.

— Dar asta?»

Şi se întoarseră cu mirare la Ica. De unde venise? Din ce palat al zânelor coborâse? Albă era la faţă, de un alb viu, catifelat;

şi când păşi în capul horei, se aprinse caşi garoafa din păru-i. Cetinel întâi, purtându-şi trupul într'un legănat uşor — treptat iuţind, la pas cu muzica, pânăce luată de beţia sunetelor calde, ameţitoare, nu mai ştiai de calcă jos : gura întredeschisă, dinţii strălucind, şuviţe jucându-i pe frunte. In jur trecură murmure de uimire : «Ica Tinei, să-i trăiască, să-i trăiască !» Toţi o fericiau pe Ica ; multe mame ar fi dat orice s'o aibă de noră. Şi numai de ea fuse vorba, şi după-ce hora se risipi. Rămase în ochii tinerilor, ca luna cea nouă ; se simţiau luminaţi, îi trimiteau dezmierdări cu gândul, mărturisindu-şi în taină de iubire : şopotirile creşteau, ritmic se împreunau la unii, vorbă de vorba, încât a doua zi cântecul era gata ; porni ca din senin pe sub case, şi ajunse curând la urechile Tinei, care nu putu să nu strige mişcată într'o seară :

«Ică, draga mea, vino, ia vino !»

Dinspre dealuri se auzia o cântare — vre-un chirigiu de bunăsamă, căci părea călător

glasul, depărtându-se împreună cu chervana; dar în liniştea ceea adus de boarea nopţii, resfrânt de colnici, suna atât de armonios şi de limpede, până şi cele mai uşoare mlădieri; cuvintele din urmă veniau repetându-se, încărcate de farmec:

Podoaba lumii noastre,
Frumoa — frumoasă Ică!

«Auzi, dragă?...»

Ochii fetei se umplură de o plăcere nespusă, pieptu-i se umflă. După câteva clipe se învârti prin odae şi zise prefăcându-se:

«Cum eşti şi tu mamă! Parcă numa eu îs Ică? Dar câte Ice nu sunt...»

Apoi, alăturându-se de Tina, vorbi alintată:

— Sunt eu atât de frumoasă, mamă?

— Cum să nu fii, scumpă... E alta mai frumoasă?

— Şi ce am eu, mamă!? Că rotundă şi roşie ca Sirma Oanei nu-s.

— Ei, da' umbra ta pe faţă, şi gura ta, şi ochii...

— Lasă, mamă, n'are şi Ziţa ochi ca ai mei?

— O fi având şi Ziţa, decât ochii tăi îs migdălaţi, şi dulci, şi dulci, de n'are saţ mama sărutându-i».

Şi fericirea lor crescu pe atâta şi prin venirea lui Sidu. Tatăl Ichii era plecat de vre-o patru ani la Stambul; şi când ajunse bun-sănătos acasă, biata-şi Tină se zăpăci cu totul; râdea şi plângea, şi nu ştia cum şi de unde să înceapă: câte nu avea să-l întrebe şi câte nu avea să-i spue — de vii şi de morţi, de logodne şi de nunţi, şi de horă, mai ales de horă; însă Ica, mai grăbită, până să aducă mă-sa vorba, îi petrecu lui Sidu mâinile pe după gât, şi plecându-se, cu mişcări de copil răsfăţat, îi murmură la ureche cântând pe jumătate cuvintele:

Podoaba lumii noastre,
Frumoa — frumoasă Ică!

De aci încolo toate se întunecau. Ce mai fu? Intrară în iarnă — o iarnă cu multă ză-

padă, stâlpii ce însemnau drumul pe coama dealului se acoperiră; când, într'o seară, din alba depărtare, căzu în comuna lor un străin— călător cu mare vază. Unde să-l găzduiască? Mai nimerit ca la Sidu nu se găsia nicăeri. Şi cum veni străinul, dintr'o privire Tina înţelese că e fiu de paşă — negreşit fiu de paşă. Alta ce putea fi? Că sub neagra blană cu samur purta fermeneà şi poturi numa în aur. Şi el tare frumos: înalt şi brun, ochii scânteioşi, având în colţul buzelor, sub mustaţa neagră, ceva umbrit, nespus de atrăgător. Acuma, o fi ştiut el despre Ica? Poate; fiindcă, vorbind cu Sidu, întrebă:

— Câţi copii aveţi?

— Numai o fată». Iar Tina, căreia Sidu îi lămurise vorba, ridică un deget, şi mişcând din umeri, adăugă în graiul de-acasă, pe care nu-l pricepea străinul:

«Atât ne-a dat Dumnezeu.»

Şi aşà fu de o scoaseră pe Ica să cinstească: răsări cu tava în prag, şi străinul parcă îşi opri un ţipăt — uimit stătu, cu ochii

mari înflăcărați la ea; și pe loc fata se rumeni, apoi se făcu albă-albă, tremurând din tot corpul, cât să-i scape tava din mâini; și maică-sa gândi că-i de prea multă sfiiciune. Și pe urmă, când fu la masă, toată vremea călătorul tăcea dus pe gânduri; o roșeață ca de friguri îi năvălia când și când obrajii, și Tina se uita la el, și zoria întruna pe soțu-i:

— Întreabă-l, frate, cum îl cheamă și de unde-i, să știm și noi.

— Ei, l-am întrebat: Ruhi Bei, de către Saraghiol.»

Călătorul, auzindu-și numele, doar că zâmbi și dădu din cap. Și a douazi purcese la drum — ca o pasăre ce vine dintr'un larg necunoscut și se pierde în același necunoscut. De unde să fi știut Tina ce avea să urmeze? Alături de Ica se opri la fereastră, petrecându-l din ochi, cum se depărta în sclipirea zăpezii; și numai după ce se întoarse în odaie, auzi pe Ica:

«Mamă, ia vezi, mamă!..»

15581

Lângă ceaşca din care băuse călătorul, era un inel.

«I-o fi căzut, l-o fi uitat», făcu Sidu în turburare ; pe când Ica îl şi puse în deget, şi-l arăta mă-sii cât era de minunat : întreg-întreg de aur, cu piatra neagră, strălucind ca şi ochii străinului.

Apoi la sfârşitul iernii Sidu porni iar la Stambul. Despărţirea fu dureroasă, învăluită şi de presimţiri negre. Ica zbucni deodată în hohote de plâns, şi-l cuprinse în braţe şi-l strânse, şi-l strânse ; şi tatăl cu mare nelinişte se întoarse către Tina şi-i zise, ca s'o aibă în grijă. Dar ce putea şi biata mamă ? Făcuse ea multe, umblase pe la biserici — fără priinţă. Dela o vreme Ica nu era aceeaşi : ceva neobicinuit, supraomenesc se petrecea ; până când într'o noapte, auzi Tina sgomot ; cât avu timp să gândiască : ce să fie ? şi adormi ; şi iarăşi prin somn — sgomot, mişcare neînţeleasă ; şi parcă cineva, glasul Fe-

cioarei dela icoană îi şoptia : «Scoală, Tină, că nu e bine, Tină...» Dar ea gândi că visează. Şi spre dimineaţă, când se uită şi cercetă, Ica nu era ; şi a doua zi, şi a treia, şi a patra — Ica nicăeri. Şi Tina să crează nu voia, tot adăstând, întâmplându-i-se de multeori a-şi zice : «Uite, am s'o văd acum ; de-oi eşi puţin din casă, la întoarcere o găsesc aici...» Şi vremea trecea. Dintru început gândul nu-i se duse la străin.

Treptat însă anume împrejurări, lucruri mărunte în legătură cu el, prindeau însemnătate, creşteau negre, pline de bănueli.

Ce om era ? Şi inelul acela... Nu l-o fi lăsat înadins ? Piatra lui din vârf cum sclipia de ciudat ! Schimba feţe-feţe în lumină : din închisă-neagră se făcea vânătă, şi din vânătă — albastră ; şi se uita Ica în adâncul ei, parcă te miri ce ar fi urmărit ; şi aşa stând într'o zi, cu privirea ţintă, şopti pe gânduri :

— Ce ochi avea Doamne...

— Cine, dragă ?

— Călătorul, mamă, şi ce frumos !

— Frumos, da' turc, draga mea, turc.

— Şi dacă era turc... Nu-s ca noi turcii, mamă ?

— Ca noi, ci vezi, draga mea, cum să spun — ca noi, da' turci, turci».

Intre aceste nedumeriri, nişte păstori aduseră ştirea, că spre zorile nopţii, în care Ica pierise, văzură de pe coastele Muric un şir de călăreţi : ăl din frunte părea să fi ţinând în braţe o femee, şi toţi goniau pe drumul către Saraghiol.

Asta se potrivia şi cu ce spusese Boja : «Spre soare-apune, fata mea...» Şi cum vorbiseră, Tina se duse la ea şi noaptea. Şi aprinse vrăjitoarea foc în vatră, şi deasupra focului — bolborosind ceva din dinţi, începu să fărâme burueni uscate. Flăcările tresăriră, plesnind, colorate şi lungi ; din Valea Seacă vuetul porni, crescu, dădu ocol casei. Şi nemişcată Boja, ţintind limbile de pară, se auzi dela un timp :

«Inelul, fata mea... Şi ce-au legat alţii, eu nu pot să desleg...»

Şi vorbele se pierdură. Grozavă larmă — fantome băteau în ziduri, huruiau sinistru prin vântul nopţii, care intrând pe horn, răscoli focul de-l făcu să ţipe ; împrăştiè prin odaie mirosul de burueni arse şi fumul înecăcios ; încât Boja deabia se mai iţia, lăsându-se ca într'o depărtare adâncă, de unde câteva frânturi din glasu-i ajungeau :

«Acum îi văd... Iată seraiul... Treci poarta — ce poartă, fata mea !... Din cămară în cămară ; închisă o ţine — în şeapte cămări cu şeapte chei...»

Fără voe murmură şi Tina : «Şeapte cămări cu şeapte chei...» Şi de multeori va fi îngânat pe urmă vorbele aceste, fiindcă a doua-zi trecură în gura lumii : «Şeapte cămări cu şeapte chei...» Dar, unde anume se afla seraiul — era ceva de nepătruns. Caravane, sosind de pe drumuri lungi, treceau sub case ; zvonul tălăngilor scotea la porţi bărbaţi-femei, şi se opriau, întrebându-se,

grăindu-şi cu mirare ; şi cavarnele fugiau înainte ; lăsau după ele amar de bănueli, de presupuneri : din om în om umblau, creşteau, se depănau ; veşti ciudate, unele trăind puţin, risipite prin altele. Se făcea un timp că nu răsufla nimic — o taină fără margini, sub care numai închipuirea cutreera, desvăluind seraiul :

«Undeva în Saraghiol, cu întărituri măreţe... Scări de marmoră.. Ica de sus coboară ; se aşează lângă havuzul din grădină : apa sare şi cade şi se joacă în stropi de mărgăritare... Şi plânge Ica, plânge... Ca să-i treacă dorul, roabe ies, şi-i sună din geamparale — şi tot plânge Ica...

Apoi veştile iarăşi, te miri cum şi de unde — neaşteptate, misterioase, ca nişte fulgi de omăt, veniau, lunecau, pătrundeau în toate părţile. Odată se dădu fără îndoială şi locul seraiului. Petre a lui Şodi, chirigiu cunoscut, îl găsise : «In sus de Cailàr, după nepătrunsul Buiuc-Orman, cum vii despre şes». Numai că, cercetaşii porniţi într'acolo răscoliră za-

darnic : seraiul nu era. Şi toţi nu mai ştiau de uimire, se adunau în sfaturi, neliniştiţi, speriaţi, atinşi ca de fiorul unor lucruri ascunse, întunecoase :

— E cu putere ? Omul se jură cu jurământ.

— Nu-i s'o fi năzărit ?

— Ei, năzărit... Dacă l'a văzut cu ochii...

— Poate Albele ; clădesc ele din nimic palate şi minunăţii — aşa, să ne momească...

— Ia stai, de unde a ştiut Şodi, că-i acela seraiul ?

— Apoi n'a ştiut ; omul a căscat ochii, şi s'a uitat... Şi atunci iacă un lemnar. «Al cui e palatul ista ?» — «Palatul ? A lui Ruhi Bei...»

— Ruhi Bei... Mai ştii ? Lemnarul cela n'a fost chiar el ? Acolo ca lemnar, aici ca fiu de paşă, aiurea dându-se poate altfel... Ruhi Bei ăsta e un mare vrăjitor...»

Tina ce să mai creadă ? Şi ce să mai zică ? Dela soţu-i primia scrisori amărâte, întrebând de Ica. Şi Boja ţinea una : «Dacă-i

drum e drum...» Intr'un rând chiar adăogise: «Când a creşte frunzele — atunci va să vină». Dar frunzele crescură şi se vestejiră frunzele, şi viile dădură poamă şi se culeseră viile, şi zăpezi albe coborâră şi se mutară zăpezile, şi frunze iar crescură, şi se lăsară căldurile.

In zile de acestea Tina ore lungi nu se mişca dela fereastră. Spre apus munţii albăstriau. Din lumea lor tăinuită nori albi în chipuri de sburătoare îşi luau drumul. Ar fi vroit Tina să-i întrebe: «Unde o fi acum? Şi ce face? Nu-i este dor?...» Şi norii se rupeau. Fără să-şi mute ochii, în copleşirea gândurilor, avea un simţământ de sfârşenie — o durere pătrunzătoare, lipsită de lacrămi, ce nu se poate cu nimic asemăna. Rosul cariilor ascuţit creştea împrejur, Grădina jos părăsită; dintre pomii sarbezi, dintre bălării cu miros de moarte, pe cari păenjenii aruncaseră iţe-iţe lucii — mici vietăţi urcau pe undele zădufului, se lăsau în odaie, mărind încă pustiul printr'un mur-

muit neîntrerupt, tărăgănat, monoton, pânăce vederea şi auzul Tinei slăbiau ; lucrurile dinainte-i prindeau să tremure în lumina tare, îşi mistuiau formele ; cuprinsă de aromeală, Tina şoptia dela un timp :

«Ică, scumpa mea, tu n'ai plecat... tu eşti aici, sufletul meu... Ştiam eu că n'ai plecat...»

După ani, într'un amurgit de primăvară, se auziră tropăituri pe drum, venind, apropiindu-se : mulţime de călăreţi traseră la Sidu, descălecară unul după altul, şi bătură la poartă — de trei, de patru, de mai multe ori bătură...

Un bătrân eşi din vecini :

— Pe cine căutaţi ?

— «Nu-i aci Tina ?» zise glasul unei femei. Şi bătrânul tresări, cu răsufletul oprit de uimire : străină eră femeia, îmbrăcată cu feregeaua — şi vorbia totuşi în limba locului ; şi graiul ei, şi chipul arătându-se nelămurit în faptul serii ca din umbra trecutului, îi se păreau lui cunoscute.

— Care Ţină? făcu el. Mama Ichii?... Mama Ichii s'a răspuns de jale».

Şi femeia, după o vreme, aiurită, ţinându-şi deabia plânsul, întrebă:

— Da' Sidu?... Nu-i asta casa lui Sidu?

— Apoi Sidu prin străini, nu s'a mai văzut; am aflat însă dela oameni, că l'a iertat Dumnezeu şi pe Sidu».

O fântână aminteşte azi de Ica. Umblând cu chervanele prin Clisura, am văzut-o de multeori acolo, sub zidurile căzute ce fuseră odată casa lui Sidu. Apa nu-i curge, gura de piatră şi jghiabul înverzite-s aproape de vreme.

TUŞU

TUŞU

Intr'un sat aproape deşert ajunserăm. Pomi şi case dormitau în lumina prânzului ce suna de ţârăituri nesfârşite. Cocoşi se auziau leneş când şi când. La han — cum intrarăm, un om scurt, cu ochii de vulpe, ne eşi :

— Bun venit, oaspeţi !

— Bine te-am găsit. E careva de-ai noştri aici ?

— Este unul ; înăuntru...»

Chirigiul descărcă pe rând caii şi-i duse la grajd. Hanul era larg, căzut într'o parte ; ai fi zis o mânăstire părăsită. De-a stânga curţii, pridvorul cu stâlpi de lemn. Acolo şedea un tânăr. In mintean şi poturi negri, şi brâul dungat. Stătui cu ochii aţintiţi. Imi părea că-l cunosc. El întoarse capul. Şi cât

mă văzu, faţa i se lumină, un zâmbet îi trecu pe buze ; veni de grabă, întinzându-mi mâna :

— Nu mă cunoşti ?!

— Tuşu ! făcui mirat. De unde pe-aici ?

— Din Gureánzi. Aştept pe cineva să cumpăr ţapi».

Şi tăcurăm. Gândurile noastre erau ca nişte fire încălcite, de nu ştiam cum să legăm vorba. Ani de zile nu ne văzuserăm. Şi eram noi vechi prieteni. Impreună copilărisem. El băiat sărman ; din leagăn încă rămăsese fără tată, şi maică-sa nu vru să-şi pue a doua oară cununa, încât răbdă şi se trudi singură de-l crescu numai din lucrul mâinilor sale. De aceea şi lumea îl chema după numele mă-sii : Tuşu al Siei.

Câteva clipe trecură aşa, fără graiu. Insă dupăce veni chirigiul şi dupăce scoaserăm merindele şi plosca plină, câte nu ne-am spus în prânzul acela dela han ! Parcă-i astăzi. Şedeam tustrei pe o rogojină : colo bătrânul chirigiu, cu trupul adus ca un copac asupra căruia bătuseră multe furtuni, şi lângă el,

Tușu al Siei. Mult nu era schimbat : aceeași față brună cu ochi lipezi, doar ceva mai slăbită, trăsăturile mai hotărâte, și deasupra buzelor îi mijia acum mustața neagră. Fără să vrem, o înduioșare ne cuprindea din mari adâncuri, o melancolie covârșitoare pentru zilele de altădată, pentru sărbătoarea copilăriei noastre :

— Eeh !... ți-aduci aminte, Tușu ? La jocuri și alergări tu mergeai în frunte. Și câți eram atunci în sat ! Azi cine a mai rămas ? S'au dus toți, ca puii de cloșcă s'au răslețit.

— Ce vrei să facă ? zise chirigiul. Ani grei, nepoate... Casele una după alta se nărue. Unde acum băeți să colinde și să cânte pe dealuri ! De cu mici îi apucă grijile. Apoi și locul ista... Unde te întorci, oameni răi, pizmași — să-ți dai cămașa, nepoate ; cum și cum să ne smulgă, să ne bea de vii, nepoate».

Vorbele rupte eșiau din gura bătrânului, cu tonuri de mâhnire învăluită, pe atât mai pătrunzătoare. Tușu dădu din cap. Două suspinuri îi umflară pieptul. Chirigiul întrebă :

— Unde fuşi până azi ?

— In străini, ca mai toţi... Mama nu vroia să mă lase, dar putea altfel ? Şi galbenă ca ceara mă luă de gât, eu mă plecai să-i sărut mâna, şi lacrămi apoi, urări peste urări... Ee, cum să zic ? Prin străinătăţi e bine şi te duci încotro ţi-e voea, fără teamă, şi banul iese mai uşor, ci nu-i de noi acolo...

— Dacă nu suntem deprinşi ! întrerupse chirigiul. Noi aci am crescut şi aci vrem să ne rămâe oasele.

— Ştiţi că pânea ce mâncam nu-mi ticnia ?! Şi mă lua de multe ori un dor... Noaptea n'aveam hodină. Săriam din somn, gândindu-mă : Cum sunt acasă ? Şi mama ce face ? Biata mamă ! Neîntrerupt îmi scria, săptămâna şi cartea — şiruri-şiruri negre cu urme de lacrămi : «Vino sufletul meu : Ai spus că te întorci după un an. Şi trecură doi, trecură trei... Nu ţi-i de ajuns. Tu vezi, singură sunt şi frântă de tot. In vre-o zi m'or găsi vecinii moartă ; m'oi întinde rece lângă vatră, şi n'o fi cine să-mi închidă ochii, sufletul meu...»

Nu se mai putu ține. Lacrămi îi veniră. Mișcați noi, gândindu-ne la câte spunea, ca prin aburi vedeam curtea hanului și puțul din mijloc și poarta mare, pe unde un fel de spaimă se lăsa. Rari călători — de îndată ce intrau, se și pierdeau pe gura grajdului. Alții eșiau dinlăuntru trăgând caii la puț să-i adape. Atunci drugul de lemn, roata grea, începeau deodată a scârțâi prelung, uscat. Aduse de apă, de reveneala proaspătă din jurul puțului, gâște se apropiau în cârduri albe, scuturându-și penele, răspândind în preajmă un freamăt de voe-bună ; dar cum tăcea puțul și se trăgeau în colțuri, iarăși spaima ceea neînțeleasă unduia deasupra curții împreună cu razele fierbinți. Tușu rămase cu ochii duși, fără a privi. După un răstimp, încrucișându-și mâinile, urmă :

«Și la întoarcere cum le găsii toate ! Casa de neîngrijită sta să cadă : nici coperișul-coperiș, nici zidurile cum le știam... Dar pe mama n'o ținea locul de bucurie. Parcă întinerise. Din când în când se lipia de mine,

desmierdându-mă ca pe un copil, uitându-se în ochii mei. Simţiam că vroeşte a-mi spune ceva. Şi la câteva zile aduse vorba : că sunt în vârstă, că alt fecior ea n'are, că nu-i şade bine casei fără noră, şi că ştie dânsa ce fată să-mi dea — este una, frumoasă coz şi cu nouă haruri...

— A cui fată ? întrebă chirigiul.

— A lui Şodi, cea mezină...

— Tana ! Mare lucru de fată, şi de neam nepoate ; ai luat-o ?

— Mai mult pentru mama, zise Tuşu. Ne-am logodit, şi rău nu-mi pare. Am nimerit încaltea fată cum doriam ; numai sănătate».

Rumeni la obraji. Mâhnirile trecutului se depărtau, cădeau acum în uitare. Viaţa de mâine, zilele ce avea să le treacă împreună cu mama şi cu soţia în vechea casă din bătrâni îi jucau pe dinaintea ochilor, strălucite, aurind în fericiri nespuse.

— Nu mai plec, făcu el. De-acum rămân aci, şi cu banii strânşi — de aceea am eşit,

pun o turmă de ţapi şi după o lună-două fac nunta.

— Aşa, nepoate...» începu chirigiul, dar stătu din vorbă. Işi întoarse privirile cu grijă: niscai străini se opriră alături, iscodindu-ne. Unul dintr'înşii — lung, spânatic, având o tăietură pe buza de sus. Zise încet chirigiul:

«Aista nu-mi place...»

O vreme se gândi:

— Şi cela cu ţapii ce fel de om este?

— Nu-l cunosc de altădată. Are vre-o patruzeci de ţapi, şi a spus ca să-l aştept...

— Atunci dece nu vine? N'o fi ceva la mijloc? Aici nu suntem în loc bun».

Tuşu se turbură: curând însă, îşi pipăi brâul pe lângă şold, unde se vedea prăseaua unui cuţit, parcă ar fi vroit să zică: «Nu mă tem; am cu ce mă apăra».

— Hm, nepoate, grăi bătrânul. Eşti tânăr. Tu nu ştii încă. Aiştia nu te lasă măcar să răsufli. Te pândesc şi te omoară, nepoate, fără milă, când nici nu te aştepţi... Unde vrei să pleci de-aici?

— In părţile Sărunei. Sunt acolo ţapi buni şi eftini ; o iau pe calea dintre vii, în jos de Clisura.

— Urâtă cale...»

In clipa ceea, iarăşi omul cu buza tăiată se ivi lângă scheletul puţului, ca umbra unei prevestiri.

«Ascultă Tuşu ! Noi trecem în Custúr, şi ne întoarcem apoi îndărăt. Vino şi tu cu noi ; şi din Custúr pleci în colo pe alt drum». Asta-i spuse chirigiul şi-l sfătui, şi-l îndemnă să nu mai stea la han. Ei, vorba bătrânească, — talisman de preţ ; bine aduce şi rău, nu. Dar Tuşu al Siei nu luă seamă. Şi ne-am sculat noi să pornim. Caii odată scoşi, ne-am sărutat în gură, parcă cine ştie pe câtă vreme ne despărţiam.

«De noapte sunteţi la Clisura, zise Tuşu. Multă sănătate mamei ; oi vedea cum găsesc ţapii şi-i trimit bani să gătească tot pentru nuntă».

Uitase de vorbele chirigiului. Ii râdeau ochii şi tot sufletul îi sbura într'acasă. Dar

când rămase în urmă-ne singur, sub streșina porții, o ceață parcă îl împresură ; și din ce ne depărtam, mai mult se întuneca, afundându-se într'un gol rece, negru, fără margine, fără eșire...

Cam întârziat purceserăm din Custúr. Lacul vineția : cele din urmă văpăi ale sfințitului muriau pe ape. Unde și unde fantome de copaci singuratici, uriași se ridicau. Și tot mai grăbit țesea noaptea păienjenișu-i fumuriu ce umplea văile, se lățea pe câmpuri și urca înălțimile ; pânăce toate se pierdură în acel nelămurit al umbrelor, unde fel și fel de năluci și de murmure sperioase începură să cutreiere.

Ajunși la capătul șesului — nesuit încă muncelul dinspre Clisura, chirigiul se opri. Astupă tălăngile, șoptind cu neliniște :

«Aici e marele Bogaz... Dă-te jos și lasă caii după mine».

Ne strecurăm atunci ca într'o văgăună.

Câteva stele clipesc reci între nori. Şi de amândouă părţile se simt hăţişurile ca nişte grămezi negre. Caii se mişcă agale, mocnit le calcă picioarele. Dintr'o clipă în alta chirigiul stă şi ascultă. Stau şi caii. Vântul se abate din fugă, deşteaptă câte un fior scurt în frunze şi trece înainte. Ne urnim noi — puţin mergem şi de iznoavă ne oprim : aşa, vre-o jumătate de oră, când bătrânul zise uşurat :

«Bine că trecurăm. Aici drumul se împarte ; unul spre Clisura n'are vre-o teamă..

— Şi celălalt?

— Ţine Bogazul, ocoleşte apoi între vii». Şi bătrânul căzu pe gânduri : «De aceea i-am spus lui Tuşu...»

— E aşa de urât?

— Mai întrebi ! Zilele trecute fură găsiţi doi — ucişi cu iataganele. Şi cum !...»

Norii se îndesau nesgomotoşi, umpleau văzduhul. Caravana cotia mereu, aburcând, sunând acum pe drumul pietros. Noi tăceam. La un timp zărirăm în sus o flacără ce

creștea nespus de ciudat în depărtarea nopții, părând că luminează într'o altă lume.

«Ce să fie? zic mirat. Poate un foc... arde vre-o pădure..» Insă flacăra nu sta în loc; se clătina, fugea necontenit, aci pierind, aci arătându-se iar.

«Nu, făcu chirigiul. E un fanar».

Caii noștri rânchezară.

«Eee, cine-i acolo?» se auziră niște glasuri. Apoi deodată trei inși rupseră din întuneric. Unul ducea fanarul înainte.

«Voi sunteți?» vorbiră ei când ne cunoscură. «De ce nu răspundeți? Ne-ați speriat atâta...»

Era doctorul din sat, străjerul, și pândarul dela vii. Gâfâiau de parcă i-ar fi urmărit cineva. Am întrebat în grabă:

— Ce este?

— Un rănit, zise doctorul.

— Unde?

— Jos în Bogaz. Il duseră la o moară; veni pândarul de mă chemă.

— O fi dela noi?

— Dela noi. Cine ştie dacă n'a şi murit..»

Şi doctorul mai adăugă ceva — vorbe şoptite, pe cari nu le putui prinde ; şi repede se depărtă împreună cu ceilalţi doi. Felinarul crescu iarăşi ca o văpaie rătăcitoare, se legănă şi dispăru de vale. Noi rămaserăm pierduţi. Totul se părea un vis cumplit. Treptat însă gândurile începură a se înoda : hanul şi oamenii ceia, şi drumul pe unde umblasem, şi trupurile sângerate ce le pomenise chirigiul, şi Tuşu care avea de străbătut Bogazul până departe, şi doctorul grăbind acum în ajutorul cuiva — şi câte văzusem şi câte auzisem...

«Bade, am zis pătruns ca de un junghiu ascuţit, cine-i rănit?»

El nu dădu răspuus. Se frământa, gemând în durerea lui.

«Şi scapă? Ce crezi? Sărmanul, poate nu s'a mai vedea acasă şi o fi având mulţi ce-l aşteaptă!

— Are, şi mamă şi mireasă...»

Înţelegeam ori nu vorba chirigiului? «Şi

mamă și mireasă...» îmi șoptii de câteva ori. Și un nod mi se puse în piept; încet apoi, lacrimi prinseră a-mi picura. Imprejur, din cuprinsuri nevăzute, prin desimea întunericului fără sfârșit, o jale de moarte izvora...

«Cum vezi, nepoate, și zi și noapte ne pradă, ne omoară, nepoate; pe toți ne-or prăpădi, de n'o fi cine să ne plângă, nepoate!»

Dintr'un mare chin eșiau cuvintele bătrânului; și milos și rugător se înălțau, în oftatul vântului, sub cerul închis al norilor. Și pe urmă cu vocea scăzută, apăsat oarecum de amintirea ce chema în gând:

«Aveam și eu un fiu — tânăr și voinic-voinic, nepoate; mi l'au mâncat nelegiuiții...»

A doua zi pe o velință îl aduseră pe Tușu al Siei, de-l așezară în mijlocul bisericii, cu mâinile cruce sub icoană, ochii stinși pe totdeauna. Și la cap îi puseră cunună și zovon pe trupul încremenit. Apoi domol,

una câte una, cu broboadele cernite, păşiră bătrânele plângătoare ; pe două rânduri se înşirară lângă cosciugul înflorit, de scânduri, şi prinseră a-l jeli prin cântece, cum jeliră pe alţii şi pe alţii înaintea lui.

BALTA MOARTĂ

BALTA MOARTĂ

Părea să fim între munţii Grámos şi Déniscu. Bănuiam asta după culmile ce se arătau, păzind neclintite ca nişte închipuiri ale nopţii în bătaea lunei, pe care n'o vedeam, dar o simţiam plutind undeva. Lumina ei gălbue stăruia numai sus, în văzduh, şi treptat scădea cum îţi lăsai ochii, de se grămădeau apoi umbrele: în falduri cădeau, învăluindu-ne, dese, cernite. Şi tăcerea se întindea fără sfârşit; parcă de când lumea aici nu fuse altcum şi toate lucrurile încremenite se pomeniseră. Abia câteva suflări de veniau. Şi aburirea lor neschimbată, dinspre aceiaşi parte; miroasele de burueni umezi, de plante cu sucuri otrăvicioase, toate

spuneau de vecinătatea unor ape — nu ape vii, ci ape cari dorm de veacuri.

«Vezi balta?» întrebă tovarăşul meu, Ghicu a lui Sina; şi tot el adăugi: «E ascunsă, nu-i vorba, dar priveşte cu luare-aminte...»

Mă uitai, şi trecu vreme la mijloc, pânăce, deprinzându-mă cu întunericul, putui să am şi o impresie de ceva lunecos, luciu:

— Balta...

— Numai atât? Lumini cumva, nu?

— «Ba da» şoptii, cuprins de fiori. Colo pe întinsul apei licăriri de foc tresăriau. De sus nu puteau veni; licurici nu erau, şi nici scânteieri din acele ce trec deasupra mormintelor. Ghicu a lui Sina vorbi:

«Sunt reflexe; luminile ard în baltă...»

Cu teama ce ne apucă dinaintea miraculoaselor puteri, întrebai:

— De ce am poposit aici?

— Unde aiurea? Că strungi prin aste părţi nu sunt; erau ele odată, însă de când au murit Stihiile ce păziau munţii, nimica n'a rămas».

Apoi după un răstimp zise încet :

«Ai auzit de bălţi moarte ?» Şi stătu pe gânduri : «Asta-i o baltă moartă. Să-ţi spun...»

Inainte vreme, cum dedeau frunzele, aici se umplea de oi. Turme după turme urcau, mânate de ciobani voinici, cunoscuţi în partea locului. Doar într'o primăvară se ivise unul de tot străin ; frumos ca un zeu, având pe umeri albă zeghe de ninsoare. Şi lumea se mira : cine şi de unde să fie ?! Prepusuri multe umblau, până când taina începu a se desvălui. Cică din văile Tempei, unde rătăcia cu oile, se luase după frumoasa Virghe. Răscolit de iubire, când se mişcară familiile din iernatic, o urmări la munte ; veni cu un fărtat al său, pribeag şi el, de-şi puse aici stâna.

Ei, şi despre Virghea ceea din Grámuste până unde nu mersese vestea ! Toate frumuseţile naturii parcă-i daseră câte ceva : tăria senină — culoarea ochilor ; umbra pă-

durilor — misteriosul ce plutia într'înşii ; soarele din apus — aurul pletelor moi ; izvoarele — timbrul râsului cristalin. Atraşi de aceste daruri, câţi flăcăi nu bătuseră căi lungi spre Virghea ! Ci dânsa nu vru să ştie ; numai când fu de-şi opri ochii asupra ciobanului, fiinţa-i tânără se pătrunse de un mare dor învăpăiat.

Şi acuma zi de zi din plaiul stânei se auzia un caval ; adia prin tăcutul amurgurilor, răsunând cu dorinţi neînţelese în sufletul fetei. Atunci se furişa ea din casă, iar păstorul o lua şi el spre Grámuste.

Decât în astă vreme izbucni o furtună cumplită, cum nu fuse nici-când. Piscurile porniră a hurui, parcă munţii s'ar fi mutat din loc, izbindu-se unul de altul cu bubuituri grele. Şi asta ţinu preţ de trei zile. Abia într'a patra, pe după seară, ciobanul putu ieşi din stână ; şi mergând puţin, ce să-i vadă ochii lângă baltă ! Un foc mare şi alături umbra cuiva. Şi grăi deodată umbra,

cu mâna spre o frigare ce ţinea deasupra mormanelor de jăratec :

«Inima Stihiei din Déniscu...»

Intr'o clipă ciobanul înţelese ce fu şi uraganul din acele zile. Stihiile ocrotitoare ale munţilor se bătuseră şi una dovedise. Umbra grăi mai departe :

«Întoarce astă frigare, până mă odihnesc puţin. Ci nu cumva să guşti din inimă ; cum te atingi, îndată vei muri».

Şi umbra dormi dusă. Rămas lângă foc, ciobanul privi speriat în toate părţile. Departe din cerul umed-albastru o stea se rupse ; aci scăpără cu o lungă fâşie aprinsă şi aci se stinse. «Are să moară cineva», şopti păstorul. Ii trecură prin minte vorbele Stihiei. «Hm... şi dece ? Că voi gusta... Poate dimpotrivă, cine ştie...» Gândind aşa, puse degetul pe inima din frigare şi-l duse la gură. Ceva nespus de plăcut simţi. Râse ; apoi repede mâncă toată inima. Şi odată cu asta născu într'însul o pornire cruntă faţă de Stihia ce dormia, şi pe loc o ucise

de-i luă şi ei inima. Atunci puteri de uriaş îi veniră ; pământul începu a se clătina sub paşii lui, pe când aeriene glasuri şi glasuri din ape îl împresurară. Făpturi ne mai văzute ţâşniră din baltă ; se lănţuiră cu albe mâini, horind de jur-împrejur în hore vântoase. Preschimbat astfel-se apropie de fârtatu-i la strungă să-i povestească, dar gândul îi alerga pe-aiurea şi-ca din alte lumi îi suna glasul. Putu sfârşi întretăiat :

«Mă cheamă în ape... Tu să nu spui la nimeni ce mă făcui... la cavalul meu : de va fi o primejdie, vino la baltă şi cântă-mi...»

In serile ce urmară Virghea nu-l văzu pe cioban ; şi se mira dece nu-l vede, aşteptându-l dintr'o zi într'alta. Şi treceau zilele ce păreau săptămâni şi săptămânile ce păreau luni treceau şi treceau toate fără nici o veste dela dânsul, până când biata fată căzu la pat de atâta greu alean. Tovarăşul dela munte îşi aminti atunci de cuvintele ciobanului. Veni după miezul-nopţii lângă baltă şi cântă, îndelung cântă. Şi când spre ziuă

începu a slăbi cavalul, din Grámuste se auziră două bătăi de clopot... încă două... şi bătăile se urmară, mâhnite, prelungi. Ecourile răspunseră — parcă alte clopote ar fi sunat, din alte locuri; şi sunând aşa din munte-munte, până afund în lac ajunseră clopotele şi de clopote se împreunară la un timp vorbe cu înţeles, plângând în ritmul clopotelor :

«A — murit — murit-a — Virghea !...»

Ghicu a lui Sina tăcu puţin. Deşi mai pe scurt spuse lucrurile, mă pătrunse taina lor; şi cu ochii la balta ceea unde reflexele stranii jucau mereu, parcă aşa, cum auzi uneori glasul amintirilor din mari depărtări, aşa le auziam clopotele, grăirea lor de-aramă :

«A — murit — murit-a — Virghea !...»

Şi atunci, adaugă povestea, el eşi din baltă. Ca vântul porni de o ridică în braţe şi adânc o duse, în palatu-i străveziu, unde ochii de foc ai luminilor ard şi azi la căpătâiul moartei...

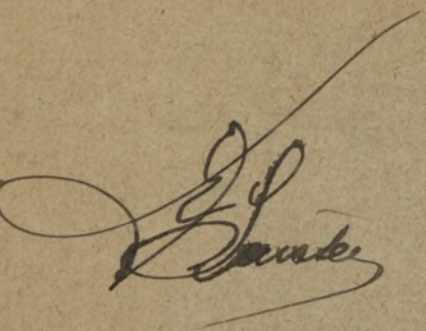

ZIDRA

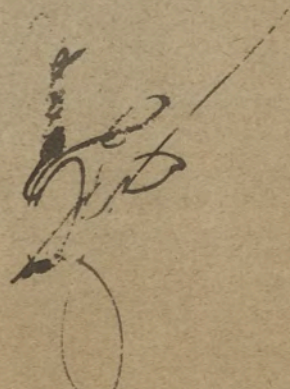

ZIDRA

Stam de vorbă la hanul din Grábova şi ne treceam la rând plosca mare cu vin, fără a ne îngriji de ceasul târziu al nopţii. La o vreme, începurăm a cânta — cum se cântă de obicei în aste părţi, unul ridica vocea şi ceilalţi ţineau hangul tărăgănat, reluând însă cu toţii refrenul:

Capul tău în traistă,
Zidra, măre Zidra!

Numai prietenul Mitu a lui Dola tăcea, foarte mişcat, întorcându-se deoparte şi de alta. «Oh, cântecul ăsta...» făcu el, când ne oprirăm. Şi deodată, către mine:

«Ştii cine a fost Zidra? Şi ştii cine l'a omorât pe Zidra?»

Luă plosca, trase de câteva ori, apoi cu mintea turburată de amintiri și de vinul tare, se puse a-mi povesti.

Să tot fie vre o treizeci de ani. Pe atunci Zidra haiducia în munții Smolcu. Și ce om! Pe capu-i se pusese un preț mare de galbeni. Numele său, purtat din gură în gură, aducea ca un vânt de spaimă. Și noi copiii — sub streșinele de fântâni, lângă porțile bisericilor, ne adunam seara, vorbindu-ne de Zidra. Atâta știam, că fusese cândva la noi și că pierise din sat pe neașteptate; din pricina unui omor, zicea lumea. După ani de zile, acum se ivia iarăși, lăsându-se tot mai încoa de Smolcu: «Zidra la Șeapte-Oahte, Zidra în Pădurea-Viglă!...»

Și tăinuind așa, odată ne uitam peste umeri. Fiori ne cuprindeau, răsuflete de tufișuri întunecoase, din cari se arăta parcă și Zidra. Aidoma ca tata mi-l închipuiam; de sigur, unde și tata nu era mai puțin ortomann. Intr'o

fermeneá cu mâneci lungi, fâlfâinde, căciula pe un ochiu şi seleaful încărcat de pistoale, tata — ca mai toţi taxidarii din acea vreme, se afla mai mult pe drumuri, încât rămâneam noi singuri, mama şi cu mine, săptămâni dearândul.

Aveam casa tocmai la margine, în preajma codrului de fagi, ale cărui umbre atârnau mohorât deasupră-ne. Şi unde pornia el să vâjâe noaptea! Suna frunzişul, copacii toţi se clătinau cu vuiri prelungi, ca nişte revărsări de ape. Din aşternutul moale, culcat în braţele mamei, ascultam zvoana ceea cumplită. Când şi când se opria; şi atunci, prin muţenie, veniau fluerături, pocnete, alergări de cai şi de oameni. Şoptiam înfricoşat:

— Mamă, de ne-ar călca hoţii....

— Taci, nu vorbì în ceas rău.

— Ştii, mamă, Zidra e în Pădurea-Viglă.

Când am rostit întâi acest nume, mama tresări, se dădu înapoi; dar curând se apropie, şi repede, cu neobişnuită grijă:

— Cine ţi-a spus ţie asta?

— Guşul latei, mamă ; tata lui Guşu, mamă, văzu peste Pădurea-Viglă mulţime de vulturi, sburând cârduri-cârduri....»

Mama repetă nedumerită : «Vulturi sburând cârduri-cârduri...» Şi se gândi puţin. Apoi în sine : «Aşa e, o fi poposit şi ospătat acolo.... Vulturii se iau după miros...» Tata, sosind după câteva zile, spuse acelaşi lucru ; adause chiar, că nişte păstori îl şi văzuseră pe Zidra. Slăbuţă cum era mama, având în trăsături duioşia unei tristeţi potolite, îngălbeni şi rămase cu privirea în gol.

«Ei ce? zise tata răstit. Am să mă tem eu de Zidra?»

Şi închise vorba. Dar în casă-ne pătrunse o neliniște fără nume — ceva necunoscut, bătând rece ca un suflu de ghiaţă, încât mama se cutremura. Ce puteam să pricep atunci? Numai cu timpul mi se lămuriră toate. Şi azi, când mă gândesc, locul unde se urzi acea taină de întuneric, arătări şi obiecte vechi se desfac din uitare, şi tremură vii înainte-mi. Iată ograda casei noastre

cu poarta ce dă spre codru; o scară duce în odaea de culcare; aci e vatra, şi dealungul peretelui sunt dulapurile mari de lemn. Stând pe un aşternut, mama toarce la roată — mai mult se îndeamnă a toarce, că nu poate, şi mereu se opreşte, cu gândul aiurea. Şi dacă o întreb ceva, dă din cap, fără să m'asculte. Numai când, în sbuciumul greu al copacilor, pomenesc de Zidra, se întoarce repede cu ochii mari, înfrigurați:

— Zidra?

— Da, mamă...»

Şi pe după seară cercetează la rând uşile. De colo-colo umblă — un crâmpei de zadă în mână, trece printre vedenii de groază; şi odată cu dânsa, flacăra ce fumegă se zbate şi fuge, luptându-se cu umbrele, pe tavanuri şi podele, şi pe ziduri în odaea cu divan, unde lucesc o clipă şi armele atârnate: o sineaţă, două iatagane, câteva pistoale.

Uneori totuşi se fac tăceri plăcute. Codrul doarme; dorm şi întinderile. Atunci, prin lumina de candelă, se înalţă uşor-uşor hâ-

râitu roatei ce toarce, murmurând ca un bondar din poveste, de mă leagănă, mă adoarme...

Intr'o noapte de acestea — roata contenind, auzii pe mama:

«Marţi în Custúr, Miercuri în Léhova, Joi... Joi...» Ştia pe unde se abate de obicei tata, şi socotia; încurcându-se, luând iarăşi din capăt:

«Marţi în Custúr, Miercuri în Léhova, Joi... Joi pe cale». Şi se ridică. Se duse la candelă de turnă untdelemn să arză până la ziuă. Intr'astea un sgomot veni din ogradă, repetându-se încă mai vârtos.

— Mamă, bate cineva!

— Cine să bată?» putu îngâna. Şi după o clipă de nehotărâre, coborâ scara. Urmară vorbe neînţelese — un glas de bărbat, poarta sgâlţâindu-se, mama dădu a vorbi aşa de slab, aşa de stins... Şi curând amuţiră toate. Lângă mine, simţii răsuflările mamei, repezi, grele, de-i ţineau limba prinsă; pânăce revenindu-şi, deodată:

«Pot eu, pot?... Cum să deschid .. Eu mi-am pus cununa, eu nu pot...

— Cui, mamă, cui să deschizi?»

Mă luă tremurând în braţe, mă strânse, îşi lipi obrazul aprins de obrazul meu:

— Tu eşti mic, tu nu ştii, sufletul meu...»

Şi, după un răstimp, vorbind mai mult sieşi, printre lăcrămile ce-i curgeau încet:

«La Şipotul din Plaiu — e vreme multă, ne dădurăm cuvânt... Pe înserat... un Dumnezeu ne văzu; şi pe urmă s'a dus într'o zi, şi eu l'am aşteptat... ani şi ani l'am aşteptat. Acum ce vrea? Eu mi-am pus cununa... Ce caută? Dece a venit?...»

Atâta mi-aduc aminte. Adormisem în aiurările mamei. A doua zi parcă s'ar fi sculat dintr'o lungă boală, aşa era de albă, de suptă la faţă, cu teama strălucindu-i în ochi. Cât o văzu tata, îşi plecă odată sprâncenile groase, resfrânte, cari dau o arătare şi mai aspră obrazului său păros:

«E ceva, s'a întâmplat ceva...»

Putea să nu-i mărturisească? In odaea

cu divan trecură, şi nu după mult, izbucni tata:

«De-acum ori eu, ori el!». Şi se clătina furtunos, cu paşi largi, puternici, de zângăneau şi armele pe zid; şi suduia, adăugând în hohote de mânie: «Ha, ha, şi capul şi douăsute de galbeni...»

De atunci nu mai plecă la drumuri, stătu la pază. Iscoade începură să cutreiere. Oameni crunţi băteau peste zi la poartă. Tata eşia; schimbau între dânşii vorbe grăbite, în cari se auzia tot numele de Zidra şi Zidra, şi se despărţiau. Iar noaptea, ce strigăte, ce şuerături ascuţite erau acele? De peste colnici, adesea, şi bătăi de pietre — pietre izbite una de alta, cărora tata le răspundea la fel. Şi creşteau ciocăniturile, sonore chemau pe întuneric, parcă nişte păsări ciudate ar fi clămpănit din lungile clonţuri; prin somn le auziam, înfiorându-mă:

«Nu te speria, şoptia mama, că nu-i nimic, dragul meu... Tata vorbeşte — cu nişte caraule».

Trecură așa câteva săptămâni, până când la un miez-de-noapte răsăriră colo, în odaea de alături, patru inși cu puștile, în zeghi negre; cașicum i-ar fi scos pământul. Dădeau din mâini și se mișcau fără astâmpăr sub lumina roșie, nesigură, de zadă. In liniștea de afară — o liniște cuprinsă de nori ce înecau sgomotele, vorba lor se putea lămuri. Zise unul apăsat, șuerător, pe când tata își trecea iataganul pe umăr:

— La Sticótur, la mânăstire...

— De când?

— De azi la prânz... mănâncă și bea.

— L'om prinde, făcu altul. N'o scăpa de astă-dată...»

Și de grabă eșiră; se perdură în bezna fără margini, care începuse acum a se turbura. Desișurile vuiră scurt, și porni de sus ploaea — vârtejuri de ploae, bătând, râpâind la geamuri, într'o goană de sunete, vârtej după vârtej...

Aici, pe cât mi-amintesc, Mitu a lui Dola îşi curmă povestirea. Am întrebat:

— Pe urmă?

— N'ai auzit cântecul? I-a luat capul tata, şi l'a adus în traistă. Cum a zis: «Şi capul şi douăsute de galbeni».

INTR'UN SAT

INTR'UN SAT

Nu știu unde mă aflam. Noaptea aceea de toamnă se lăsase turbure şi rece, cu cerul închis, cu valuri de pâclă cari lunecau şi lunecau, acoperind tot împrejur. Numai târziu mi s'a părut că văd nişte case, câini lătrară — mai întâi unul şi pe urmă şi alţii, şi o mulţime de lumini clipiră ici şi colo prin întuneric.

Trebuia să fie un sat. Şi parcă mi s'a luat o greutate de pe inimă. M'am gândit: ce bine să putem trage undeva pe noapte, să mai stăm şi să închidem o leacă ochii! Eram atât de obosit. Că toată ziua am umblat, urcând şi coborând, pe dealuri şi pe văi, pe ocuri anevoioase, povărnite, sdruncinaţi de cai — am mers aşa fără odihnă.

Chirigiul tăcea. Dar nu după mult se opri în faţa unei porţi mari şi zise:

— Am aici un prieten: Simu a lui Bardă, celnic vestit... Să dormim la el.

— O fi având loc?

— Nici vorbă, casa lui cât un palat. Şi să vezi, are să fie tare bucuros de noi».

Chirigiul sună la poartă. In odae sus, unde ardea lumina, se făcu deodată sgomot, două umbre mişcară şi lumina se împuţină, aproape se stinse. Apoi tăcere, muţenie deplină.

— Simu, Simuuu...» prinse a striga chirigiul, şi sună şi mai vârtos. Şi iarăşi: Simu, Simuuu....

— Cine-i? se auzì un glas dinlăuntru.

— Eu sunt, eu... deschide!»

Trecură câtevà clipe. Omul, pe semne că-l cunoscu după glas şi întrebă:

— Eşti singur?

— Nu, cu un tovarăş şi caravana».

Zăvorul atunci se trase şi'n pragul porţii, care scârţâi greu, se ivi un bărbat, Simu a

lui Bardă, cu un felinar în mână. Ne-am dat bineţe, poarta se închise şi chirigiul împreună cu dânsul trecură'n grajd să îngrijiască de cai. Eu mă urcai sus.

Nevasta lui Bardă sta dreaptă cu un copilaş în braţe, uitându-se la mine speriată.

— Iacă, zise ea, toată tremur. Şi-mi bate inima, şi-mi bate...

— Nu e nimic, noi am fost.

— Ştiu, ştiu, decât... aşa zile am ajuns: să n'aud frunza clătinându-se, că nu rămâne sânge în mine... şi apoi, ceasuri întregi până să-mi viu în fire».

Graiul ei picura slăbit, plin de obidă. O femee tânără — gura, nasul, parcă trase cu penelul, dar pe faţă având bruma multor necazuri. In odae era candela aprinsă. Smocuri de busuioc la icoană; mireazma lor se împrăştia uşor prin lumina scăzută, care abia lăsa să se vadă pereţii albi, vatra, pe jos aşternuturile cu frumoase velinţi colorate.

Şi linişte. Numai deafară se stârneau când şi când murmure, ecouri neînţelese tre-

ceau, menind a pustiu prin tăcerea umbrelor. Şi după fiece zvon femeia tresăria cu ochii măriţi de spaimă.

— Ce este?

Ea oftă. Şi în loc să-mi întoarcă vorba, zîse:

— Aţi întâlnit pe careva'n drum?

— Nu... Pe care să întâlnim? Că e beznă de nu se vede nimic».

Cu glasul plâns, care ascundea multe gânduri, întrebă iar:

— De unde veniţi?

— Din Pleasa. De azi dimineaţă călare, şi mult am ostenit; de aceea ne-am întors aici să mânem o noapte.

— Foarte bine aţi făcut. Parcă v'a luminat Cel-de-sus».

Atunci intrară pe uşă chirigiul şi Simu a lui Bardă.

Amândoi foarte nouraţi, dar mai ales Bardă: cu fruntea încreţită, trupul înalt, adus spre pământ ca de o mare greutate. Se aşeză jos, alături, şi tăcură — şi unul şi

altul pe gânduri. Se vede că-şi spuseseră ei ceva, pentrucă dela o vreme chirigiul întrebă :

— Şi zi, n'ai trimis pe nimeni ?

— La ce bun ?

— Să ducă ştire, poate-a venì potera».

Simu a lui Bardă se uită la el, şi cu un zâmbet amar pe buze :

— Hm, fărtate... Nişte pripăşiţi ca noi, cui ce-i pasă ? Pot să ne omoare pe toţi, că ajutor nu-i, de nicăeri».

Chirigiul dădu din cap :

— Ai dreptate. Şi când ştii cum eram odată...

— Odată... he, alte vremuri. Şi lumea de atunci era alta. Şi când ajungea o primejdie, când se lăţia vestea, că paşi străini ne calcă munţii, toţi săriau într'un suflet, şi tineri şi batrâni. Dar azi ?»

O clipă se opri. Şi lăsându-şi vorba încet, tăinuit, ca unul ce ar fi cercetat cu ochii adâncimea unor prăpăstii :

«Fărtate, mă tot gândesc eu... Nu ţi se pare, nu simţi, că ne-a sosit veleatul ? Semne

multe se fac. Ştii Fântâna Murgului, vechea fântână de veacuri... a secat pe neaşteptate. Şi clopotele dela biserică întruna ţipă, de două săptămâni ţipă şi vuesc singure, fără vânt, parcă duhuri din alte lumi le-ar atinge... Dece or fi vuind clopotele?

Ascultă, fărtate, ceasul pierzării nu-i departe. Ca trăsnetul are să cază, de nu s'a alege urma de noi şi de avutul şi de casele părinţilor noştri!»

Treptat glasu-i avea răsunete grele, deştepta fiori. Parcă vedeam aevea cum se întinde ruina; feciorii căzuţi pe drumuri, alţii fug, răsleţindu-se; şi în urmă stau toate de izbeliste — grămezi negre înseamnă locul unde dorm risipite, amestecate cu praful, oaselor strămoşilor.

«Toate le-am răbdat, vorbi mai departe Simu a lui Bardă. Şi'ntâi veniră ameninţări, apoi îmi răpiră caii şi într'o noapte purceseră şi la stână. Eh, stâna ca stână, nu mi-i de ea, nici de turme... Că toate se pun iarăşi la loc, dar oamenii ce faci, că oamenii

se duc, şi duşi rămân pe vecie... Şi ce voinici! Doamne, şi parcă n'au fost niciodată, aşa s'au stins. Unde-i acuma Pengiul şi Foti a lui Sina, baciul de frunte, şi tânărul Goga!..

— Cum, şi Goga? întrebă chirigiul.

— Şi el... pământ s'a făcut. Bietul Goga, venise de cu ziua la mine: «Simu, nu mă înşeală ochii, văd eu... sfârşit ca lumea n'o să avem». Şi cum a zis: Peste noapte dădură foc la stână, pe ciobani îi legară şi dupăce le făcură seama la toţi, începură şi cu el. A doua zi nu se cunoştea nimic nici de corp, nici de ochi, nici de gură... atâta l'au schilodit...»

Cuvintele din urmă abia se mai auziră. O tăcere scurtă, apoi odaia se umplu de suspinuri. Intr'un colţ, cu capul în poală, femeia plângea cu sughiţuri.

«Iată, făcu Simu a lui Bardă, aşa-i decâteori şi-l aduce aminte... Era singurul ei frate».

Şi întorcându-se spre dânsa:

«Lasă, lasă, că mare-i Dumnezeu!...»

«Mare-i Dumnezeu», am adăugat şi noi cu milă. Şi iarăşi de afară se stârneau când şi când murmure, ecouri neînţelese treceau, menind a pustiu prin tăcerea umbrelor.

«Să ne iertaţi, zise mai târziu Bardă, vouă vi-i somn şi v'am ţinut atâta vreme. — Nevastă, aşterne-le oaspeţilor să se culce».

Femeia se sculă. După ea şi noi. Intrăm într'o incăpere largă, cu divan de jur-împrejur. O vârtelniţă, fuse, grămezi de lână aruncate pe jos.

Ostenit din cale afară, totuşi nu-i chip să adorm. Mă uit pe uşă în odaea de alături. Acolo arde candela. Ei privegează şi până la ziuă n'or da ochii în gene.

Mă întorc pe oparte, mă întorc pe alta ; chirigiul lângă mine.

— Dormi? întreb

— Nu, că nu pot.

— Nici eu... vezi, mă gândesc : ce ţi-a spus Simu a lui Bardă, înainte de a intra în odae ?

— Ce să-mi spue ?»

Chirigiul scăpără din amnar şi după ce-şi aprinse o ţigară :

«L'ai auzit cu urechile tale... Om a fost, stâlp neclintit ; dar ce vrei ?... că vrăşmaşii s'au pus cu tot dinadinsul şi de doua săptămâni pândesc cu sutele, şi au trimis şi carte lui Simu — o carte arsă în patru colţuri, vestindu-l că are să fie amar, şi de el şi de toţi ai lui...

— Şi Simu ?

— Apoi Simu a răspuns de mult ce trebuia : că nu se dă. Aşa om...»

Peste noapte nu se întâmplase nimic. Acum era ziuă şi noi, gata de plecare. Simu a lui Bardă şi nevastă-sa cu copilul în braţe ieşiră la poartă să ne petreacă. Bieţii oameni priviau aiuriţi.

«De-ţi trece când-va pe-aici, grăi Simu a lui Bardă, să daţi iarăşi pe la mine. Şi dacă n'oi mai fi, dacă m'or prăpădi până atunci... să nu mă uitaţi».

Cu toţii aveam lacrămi în ochi.

«Umblaţi sănătoşi!» ne ziseră apoi.

Caii porniră. Neguri mari alunecau încă, atârnând de sus ca nişte pânze rupte, fumurii. Nici pic de vânt, nimic nu clintea. Şi totuşi, când coboram prin sat, de sus, de unde păzia nevăzut turnul bisericii, am auzit aueli surde prin neguri. Mi-am adus aminte ce spusese Simu a lui Bardă.

— Clopotele... zic chirigiului.

— Da, vuiesc, şi nu-i a bine». Şi chirigiul 'şi-a făcut cruce: «Dumnezeu doar să le vie într'ajutor!»

LACUL

15381

LACUL

Soarele asfinţise, când am ajuns pe marginea lacului — un lac necunoscut, pe care nu-l mai văzusem.

— E, ce ziceţi? întrebă cinevà dintre tovarăşi. Mâine, pe la nămiezi, dacă o vrea Dumnezeu, suntem la Preveza. Astă noapte să mânem aci.

— Bine, am răspuns noi.

Chirigiii opriră caii şi începură să se pregătească de popas: dau jos poverile, tarniţele, scot căpestrele, şi astfel caii uşurându-se, sunt lăsaţi slobozi să pască. Apoi am aşternut pe iarba umedă zeghile şi ne-am întins, cu toţii care cum putea: unul pe brânci, altul cu capul pe o mână şi alţii cu feţele

în sus, cu ochii pierduți în albastrul necunoscut, de unde se iveau sclipind stelele.

Noaptea era senină, și o tăcere, o liniște... Numai câțiva nori ușori ca niște grămezi de puf plutiau sus în lumina palidă, aci se apropiau, aci se depărtau de lună. Și asta era singura mișcare în tot cuprinsul, încolo — nimic.

Nici o șoaptă, nici o vietate și nici măcar licuricii, pe cari îi întâlnisem pe drum, nu mai sburau. Ciudat lucru! Simțiam ceva greu, tăcerea ne apăsa, ai fi zis că duhuri necurate umblau pe sus în preajma noastră. Și când te uitai bine, lacul părea mort, dormia neclintit sub razele de lună; doar așa, din când în când și din senin te pomeniai că tresaltă; și atunci fiori alergau din val în val și toată întinderea aceea de ape ca o pânză, prindea să se îndoaie pe lângă țărmuri, să se miște în crețuri, cari foșniau dureros.

— Uite, așa se turbură lacul ăsta, îmi spuse un chirigiu la ureche. Când nici nu te aștepți și fără să sufle pic de vânt. Și e

adânc, tare adânc, o sută de minarele să pui una peste alta şi să nu-i dai de fund; şi nimeni nu l-a cercetat până acum; pescarii nu se apropie şi apele sale nu cunosc încă undiţa, nici pluta.

— Şi dece?

— Nu ştiu..., dar o fi ceva de se teme lumea de dânsul, o fi ceva, că şi în munţii Tomor este o baltă la fel, numai că are apa cam neagră».

Şi omul, fără să-l rugăm, ne spuse ce ştia el despre balta din Tomor, în Albania, pe unde umblase cu chervanele: o legendă, după care urmară şi altele; şi cum era de aşteptat toţi chirigiii începură să povestească cu glasuri domoale.

Amintiri vechi izvorau din trecut, din viaţa lor de pribegi, petrecută mai mult pe drumuri; întâmplări care de care mai năsdrăvane, unde era vorba de năluci, de stafii, de ielele cari se aţin noaptea pe la răscruci, în vecinătatea lacurilor, izvoarelor.

Singur Fani a lui Mona, încărunţitul de vreme, şedea la oparte şi tăcea mâlc.

Trebue să se fi gândit la ceva, pentrucă numai târziu l'am văzut, că se întinde spre noi şi cu un deget pe buze ne face semn:

«Sst... mai tăceţi odată. Aici v'aţi găsit să vorbiţi de stafii şi de toate alea?!»

Toţi se supuseră. Bătrânul îşi întoarse privirile spre baltă, se aplecă la ţărm, apropiindu-şi urechea; şi după ce ascultă cât ascultă, zise încet, pe gânduri:

— Aţi înfundat tălăngile cailor?

— Da... Dece ne întrebi?

— Nimica. Vream să ştiu».

Apoi cam pe gânduri şi-ar fi vorbit sieşi: «Credeam, că tălăngile sună... dar, nu. Acuma mi-aduc aminte... pe drumul dela Ianina la Preveza... da, da, ăsta-i lacul».

Şi Fani a lui Mona 'şi-a făcut de două ori cruce: «Doamne, mari sunt minunile tale!»

— Dar ce este?

— Ce să fie? Nu ştiţi unde suntem? Am dat tocmai de Balta-cea-Rea...., Balta Popii,

dacă aţi auzit, aici este. Mi-au spus mie şi alţii, dar nu credeam. Acum văd şi eu. Iată-le cum sună... şi apele tresar, vârtejuri mici fug ici şi colo, s pesc de parcă-s ochii diavolilor... Şi cum în ep, de pe la miezul nopţii, apoi sună şi su ă...

— Dar ce-i, moşule, ce sună?

— Clopotele... voi le-auziţi?!»

O bucată de vreme am stat cu urechile aţintite; glasuri de clopote se înălţau de undeva, de departe, din adâncuri necunoscute — oprindu-se o clipă şi iarăşi pornind, mai lămurite sau mai stinse, picurau ca prin vis în tăcerea nopţii.

Ne-am uitat unii la alţii nedumeriţi. Va să zică, nu era o părere. M'am gândit şi la ce-mi spuse chirigiul: «Nimeni nu l'a cercetat până acum, pescarii nu se apropie şi apele sale nu cunosc încă undiţa, nici pluta».

— Cum? întreb eu. In lac sună? Se poate?

— Da, feţii mei. Dumnezeu nu lasă pe nimenea: toţi, după faptă şi răsplată».

Moşul da mereu din cap şi 'şi făcea cruce:

«E, he, unde vedeţi voi acum lacul, a fost demult, în alte vremuri, un oraş vestit şi frumos şi bogat — nevoe mare.

Şi caravane cu miile sosiau aici din depărtări, de se minunau toţi, nu atâta de caravane, cât de frumuseţele ce aduceau de prin lumi; şi zi după zi avuţiile se îngrămădiau aici, şi voi ştiţi, că unde intră banul, fuge teama de Cel-de-sus şi vine fudulia; aşa că oamenii se făcuseră dela un timp răi, răi de n'aveau nimica sfânt.

Şi s'a găsit atunci, printre alţii şi un popă... da, un popă, care după multe câte făcuse, unde mi-l împinse necuratul, să-şi întoarcă ochii poftitori şi spre fiică-sa...

— Fiică-sa!

— Aşa, aşa, cum vă spun, feţii mei. O dragoste nelegiuită, care nu se iartă.

Şi fata l'a priceput; şi zi şi noapte se ruga la cer, ca s'o scape de păcat. Şi a fost apoi într'o zi de sărbătoare, când clopotele băteau şi lumea se strângea la biserică, lume

multă dichisită, că doar venia să petreacă, nu de altă ceva.

Şi popa era în altar şi lângă dânsul la o parte şi fata, pentrucă aşa îl îndemnase păcatul să-i porunciască. Şi cum se ruga colo în genuchi cu mâinile împreunate, sub lumina candelelor, fata se făcuse aşa de frumoasă, că popa 'şi-a uitat şi de slujbă şi de rostul lui de părinte, de tată al fetei, şi s'a repezit s'o cuprinză; dar, când să puie mâna pe dânsa, numai ce se aude un vuet grozav şi biserica, oraşul cu lume cu tot s'a cufundat şi în locul lui a eşit lacul de faţă.

Şi parte din oameni... cine ştie.... poate toţi au fost prefăcuţi în stafii, cari locuiesc şi azi în lac».

Fără să vrem am şoptit şi noi: Locuiesc şi azi în lac...

«Şi au rămas clopotele — minune dela Dumnezeu, şi adesea pe la miez-de-noapte încep dela sine să bată».

Chirigiul tăcu. Afund în baltă se oglindiau toate: luna plină, cerul, tufişurile de

pe ţărmuri, norii uşori şi stelele — o pusderie de lumini aprinse clipiau jos, unde se făcea că văd biserici cu porţile deschise, cu turnuri... Şi clopotele... mă gândesc şi până astăzi: unde vor fi fost ele? Căci, în adevăr, clopotele sunau, sunau...

RÂPA LUI MIHAI

RÂPA LUI MIHAI

Se lumina de ziuă. Chirigiul opri caii în vârful dealului, îi lăsă puţin să se odihnească şi până una-alta, Tasi a lui Rungu prinse a ne arăta pe nume locurile mai însemnate, câte se vedeau împrejur. Colo pe un tăpşan comuna Selia, prinsă între coaste alburii, golaşe, de o nespusă tristeţă; jos, mănoasele câmpii ale Veriei, bogate în pomi şi în ape strălucitoare; apoi feluritele văi şi coline, şi munţii, ivindu-se tot mai înalţi din abureala zorilor.

— Cât priveşte Râpa, de care m'aţi întrebat, zise Tasi a lui Rungu, Râpa lui Mihai..., e departe, după pădurea ceea de castani.

— Dar povestea când ne o spui?

— Ei, povestea ca povestea... să pornim odată la drum, şi apoi».

Caii au fost gătiţi iute, am încălecat, şi în mersul potolit al caravanei, când soarele auria colbul ce se înălţa uşor-uşurel în urma noastră, Tasi a lui Rungu începu să povestească.

Pe cuprinsurile astea, unde umblăm acum, a trăit demult şi Mihai, păstor vestit, care ştia să zică din fluier. Mai rar să cânte cineva ca dânsul. Nu e vorbă, era şi omul cu suflet ales, cu multe daruri, însă şi fluierul nu rămânea mai pre jos.

Se spune că Mihai a rătăcit odată prin fundul unor păduri grele, ascunse, unde a dat şi de un izvor şi unde toate păreau încremenite. Numai nişte pasări, care poate nici că erau pasări, se auziau ca din alte lumi — aşa de frumos, că Mihai nu s'a putut stăpâni:

«Iiih, ce glasuri!..»

Şi, cum sfârşi vorba, pe loc izvorul tresări, şi unde nu începu a clocoti cu mii de stropi, cu mii de vârtejuri albe ; iar din sânul apelor, porniră vuiete, bătăi uşoare de tobe :

timba-tamba-tam... tam, tam
timba-tam... tam, tam... tam, tam...

Mihai simţi că-i se închid pleoapele, că-l biruie somnul, şi când se trezi, găsi lângă el un fluier, în timp ce din sânul apelor tobele băteau înainte :

timba-tamba-tam.., tam, tam
timba-tam... tam, tam... tam, tam...

Ei, şi de atunci ajunse Mihai ce a fost : cântăreţ fără seamăn, de făcea munţii să se clatine, iar vulturii se lăsau cârduri deasupra lui să-l asculte. Mai ales când veniau sărbătorile, când ciobanii stau şi ei să ospăteze, cum e datina, cu mieii la frigare şi plosca plină, să-l fi văzut pe Mihai ! Punea fluierul la gură şi de unde mai înainte părea liniştit, ochii începeau a-i se aprinde,

lăsa capul pe spate şi nici că mai ştia pe ce lumi trăieşte. Şi cântecele curgeau — minunate cântece, cari spuneau de trecut, de vechi bogăţii pierdute, şi de isprăvi uitate, şi de caravane, şi de turme, şi multe de toate, încât păstorii nu mai puteau :

«Să te ţie Dumnezeu, măi fărtate! Că de n'ai fi tu, rău şi de noi, măi fărtate!»

Simţiau ei, că decând cu Mihai, viaţa lor căpătase un farmec, o lumină de mângâiere, şi ar fi dorit să-l asculte mereu, — cu toate că de multeori fluierul îi turbura, lăsa o jale nesfârşită, care-i pătrundea până la suflet.

«Ce te doare ? întrebau ei. Cântecele tale aduc mai mult a plânsete...»

Dar Mihai strângea din umeri. Parcă ştia şi el ? Degetele jucau dela sine pe fluer. Şi zi după zi, cântarea sa, pe cât de tristă, pe atât se făcea şi mai adâncă — da, mai adâncă şi în acelaşi timp mai încărcată de ceva tainic şi neînţeles. El însuşi mai singuratic, nu da cu lunile prin sat ; iar, de zis, acum zicea mai rar, şi mai mult noaptea.

Când liniştea era neîntreruptă, de sus, dela strunga luminată de focuri, se pornia şi fluierul. Sunetele treceau din culme'n culme, se prelungiau mlădiindu-se prin codri şi văi, cu răsfrângeri încete, stinse, parcă izvorau din fundul vremurilor, şi ajungeau până departe deasupra satelor, unde lumea tresăria :

«Sculaţi, grăia unul, cântă Mihai ! Şi vecinii repetau, îndemnând pe alţii : «Cântă Mihai !..» Şi vorba mergea din gură'n gură, — toţi minunându-se, dând fuga să asculte. Şi numai ce auziai pe câte unul:

«De, măi Mihai, dee... să nu-ţi piară numele!» Iar alţii cu lacrămile'n ochii clătinau din cap :

«Nu, ăsta nu-i fluier ca toate fluierele...»

S'a întâmplat apoi o toamnă timpurie. Codrii se răriseră, şi cu lăsarea brumii, începură a se urni de vale şi turmele. Oierii se duseră, azi unul, mâine altul ; numai Mihai

împreună cu un tovarăş mai rămaseră la munte. De acolo ei urmăriră pregătirile de plecare, auziră caravanele — sgomotul mulţimii ce se purta la iernatec; şi când cei de pe urmă cai se şterseră de pe câmp, tovarăşul întrebă :

— Noi, când?

— Pe mâine şi noi».

Şi Mihai se uită împrejur. Oile tremurau de frig. Tăcerea se întinse cumplită. Din pustiul toamnei departe răsăriau satele părăsite, vraişte — ai fi zis nişte cetăţi ale morţii.

A doua zi năpădiră şi negurile. Mihai nu era în toate apele. Mai mult de urât scoase fluierul, dar, cum luă să cânte, se şi opri. Fluierul suna ca niciodată.

— Ai auzit? făcu Mihai. Cine a cântat? Că eu, nu..., eu nu cânt aşa...

— Lasă, fărtate, că doar ţi s'a părut, din pricina vântului».

«Mihai, Mihaai !» Glasul i se pierdu, fără nici-un răspuns. Oile parcă se prăbuşiau undeva şi cădeau, cădeau rostogolindu-se.

«Unde duci turma, Mihaaai !..» Şi, cum îi veni lui să tragă din pistol câteva focuri în vânt. Parte din oi, speriate, se traseră înapoi, însă numai atât...

Când veni primăvara şi se aşezară iarăşi stânele pe înălţimi, Mihai nu se mai arătă. Şi munţii rămaseră trişti. Cu amuţirea fluierului, şi vântul şi izvoarele şi pădurea, toate se confundară acum în lumea lucrurilor obişnuite. Lumea umbla mâhnită ici şi colo, întrebând de Mihai. Nişte chirigii, trecând prin locul unde-i zice «La Patruzeci-de-Puţuri», găsiră doar braţul cântăreţului, care ţinea strâns în mână fluierul.

In adevăr, suflări neașteptate cutreierau prin ceață, înfiorând copacii.

— Are să ne vremuiască, zise tovarățul, dar să plecăm.

— Să plecăm», adăugă Mihai.

Strânseră oile și purceseră. Din urmă se auzi bubuind. Ei grăbiră pașii, dar tunetele se îndesiau. Și n'a fost mult până să-i ajungă ploaia. In același timp se făcu noapte.

«E, he! e, he! strigau ciobanii, gonind după turmă. — E, he! e, he !..»

Și dela o vreme nu știau ce să facă. Turma rămase locului și nu mai mergea. Atunci Mihai trecu înainte, și chemă oile, cari puține câte puține începură să-l urmeze. Merseră așa cât merseră prin beznă, când deodată tălăngile bătură în chip ciudat, și niște behăituri... ceva grozav, parcă oile se prăbușiau undeva și cădeau, cădeau rostogolindu-se. Tovarășul lui Mihai se cutremură — într'o clipă aducându-și aminte că pe acolo aproape era o râpă, de care toți se feriau. Strigă :

TINCA

TINCA

O săptămână mă oprisem în Sărună. Pe atunci o răscoală bântuia părţile mai retrase ale Pelagoniei şi prin oraş se purtau felurite ştiri grele. Dedea în toamnă. Dinspre munţii cuprinşi de groază, vântul aducea unde umezi, parcă pline de lacrămi. Simţiam plânsul, dar nu ştiam: oare, ce se va fi petrecând acolo? Şi când ne găsiam doi-trei prieteni, ne întrebam iute, îngrijiţi:

— E vre-o veste?

— Nimic.

— A venit cineva?

— Trenurile nu umblă...»

Şi ne despărţiam pe gânduri, cu teama să nu se întoarcă iar vechii ani de răstrişte,

când sate mari şi bogate s'au fost prefăcut în cenuşă.

Decât, lucrurile începură a se linişti. Cetele de răzvrătiţi nu se bizuiră mult în puterea lor şi se retraseră. Drumurile se deschiseră, şi din seară în seară sosiaua bejenari : unii rămâneau în Sărună, alţii o luau înainte, fără gând de-a se mai întoarce.

Intr'o zi, dela un han unde trăgeau mulţi, văzui eşind doi băieţi — să fi avut ei împreună până la treisprezece ani. Imbrăcaţi în anterii, cu brâe roşii de mătase. Tare drăguţi ! Umblau prinşi de mâini, ici-colo oprindu-se, uimiţi de câte vedeau.

«Unde măi copii, unde vă duceţi ?» am zis, atingându-i pe umeri. Ei ridicară ochii.

— De unde sunteţi voi ?

— Dela Niveasta, răspunse unul.

— Şi cu cine pe-aici ?

— Cu mama şi cu bunicu, tata mamii... sunt colo», adăugă băiatul, arătând spre han. Şi amândoi deodată porniră a da din mâini şi a-mi spune repede, care mai de

care, atâtea lucruri: cum se lăsară în comună la ei nişte oameni cu puştile şi cu steaguri, şi trăgeau întruna la focuri şi lor le era frică şi mama nu dormia noaptea; şi cum le-a scris tata să nu mai stea acolo, ci să coboare în Sărună... Şi ei făcură precum le-a scris tata.

— Şi tata unde-i?

— Tata nu-i aici. Este în Misir tata, dar va să vie tata; şi apoi toţi, şi cu tata şi cu mama şi cu bunicu avem să plecăm...

— Unde, dragii mei?»

Aici băieţii se uitară unul la altul. Nici ei nu ştiau.

«Unde ne va duce tata», făcu cel mai mare. Şi atât de dulce, că i-am sărutat pe obraji şi dupăce le-am umplut buzunarele cu stafide, le-am dat drumul pe poarta hanului:

«Nu umblaţi singuri; nu cumva să vă pierdeţi».

A doua zi ieşisem la mare. Mă gândiam la cei doi băieţi. Voiam să-i mai văd, să cunosc şi pe mama lor şi pe bunicu. Mă îndemna ceva — un dor pe care-l simţim pentru oamenii dela noi. Şi cum se întâmplă uneori, iată că veniau şi ei. O femee îi ducea de mână. Desigur mama lor. Dinapoi călca încet, greoiu, bunicu.

Băieţii cât ce mă zăriră, şi începură a vorbi cu mama şi a face semne. Şi veseli alergară, cu braţele deschise, cu glasurile limpezi-limpezi: «Am venit să aşteptăm pe tata!»

— Parcă-l cunosc decând lumea», zise femeia. Apoi către mine: «Le-ai cumpărat eri stafide...»

Grăea plăcut. Nu părea să aibă mai mult de treizeci de ani. Legată la cap cu năframa, aşa cum se poartă Nivestencile — lăsând cosiţele pe spate. Intr'o rochie de satin cafenie, cu ilicul negru strâns pe trup. Eu, ca să nu tac, începui a-i lăudà copiii, că-s cuminţi şi sprinteni:

«Nu ştii câte mi-au spus».

— Eşti din Clisura? făcu ea mai deschis, bucuroasă, că m'a putut ghici după vorbă. Ce bine că te-am găsit, nu ştiam pe care să întreb. Când soseşte vaporul?

— De unde? Din Misir? Apoi mai trebuie încă vre-un ceas.

— Un ciaaas?...»

Îi se părea mult. Eu tăcui. Marea când şi când avea unduiri ce veneau ca dinlăuntrul ei, din adâncuri:

«Cum nu se teme lumea, sor... Să ştiu că mor şi n'aş intra pe mare».

— Tinco, îi grăi bătrânul, uită-te la copii, că prea se pleacă la ţărm, să nu păţim ceva.

— Ţi-am spus tată, ia-i lângă tine şi nu-i lăsa aşa», răspunse Tinca. Şi căzu iar pe gânduri. Chipu-i luase o mare duioşie. Ochii negri, cu sclipiri umezi cercau a pătrunde departe; dar în zadar, că nori deşi învăluiau zarea. Pe apele fără linişte, de culoarea plumbului, treceau caicuri, umflându-şi pânzele,

rătăcind ca nişte arătări din alte lumi. Şi Tinca îşi va fi amintit multe. Şopti într'un rând:

«Nu vream să plece...» Se gândia numai la soţul ei, şi la nădejdea şi la visurile, pe cari le purta cu el din depărtări. De aceea deschisei vorba:

— O fi mult de când s'a dus?

— Cinci ani... Ştii ce sunt. Şi nu trec uşor. Să stai cu frica 'n sân, fără de bărbat în casă... Şi ce ani! Bine-l sfătuiau toţi, şi mama şi tata, să nu plece, să nu bată drumurile prin străini; dar el, unde să asculte? Şi când trecu pragul, nici aşteptă să-i deşert ghiumul cu apă, şi mă gândiam, că nu-i bine... După două luni a venit în lume şi puiul ăsta...» Ridică în braţe copilul mai mic şi tot sărutându-l:

«Seamănă leit cu tată-său... Şi el nu ştie, şi când are să-l vadă, când are să-l vadă...»

In acest timp se ivi şi vaporul. Tinca trecu deodată într'o bucurie nespusă. Faţa i se luminase.

«Mare-i Dumnezeu, zise ea, toate s'au trecut!»

Lumea se îngrămădia în jur, carele sunau pe caldarâmuri; dar Tinca nu auzia şi nu vedea nimic, afară de vaporul, care se opria mândru şi frumos în larg. Dela o vreme începură a se rândui şi bărcile. Trecură două, trecură trei, şi Tinca nu mai putea:

«Ih, cum întârzie; dece nu iese odată!» Şi cum se apropria o altă barcă, înălţa capul şi murmura: «In asta e, parcă-l văd». Şi copiii, prinşi de rochia ei, îngănau:

— Este, mamă?

— Nu-i, mamă, nu-i...»

Şi după câteva clipe iarăşi tremura glasul copiilor:

— Este, mamă?

— Nu-i, mamă, nu-i...»

Pe urmă lumea se retrase. Vâlva se mai potoli. Numai dela vapor ajungea mereu un hărăit prelung de macarale. Tinca se uită

ca pierdută împrejur. Două lacrămi îi lunecară pe obraji.

«N'a venit», zise ea cu un oftat, după ce aşteptă puţin.

— Cum aşa? Nu-i din Misir vaporul ista?

— Din Misir, dar pe semne că vine la noapte cu ăl Italienesc».

Tinca atârnă ochii în jos şi nu răspunse. Luă copiii de mână şi împreună cu bunicu, câteşipatru cotiră la dreapta spre han. Acum valurile prinseră a creşte. Se frământau, izbindu-se, curgând repezi, cu un sunet deosebit, greu, metalic. Dintr'o clipă într'alta erau vuete îndepărtate ce făceau câinii să n'aibă astâmpăr. Pe multe acoperişuri ciorile înegriau, strânse cu miile: şi uneori se porniau cu toatele, umplând văzduhul de larmă.

In dimineaţa următoare ţărmul mi se păru pustiit. Drumul de lângă mare în multe părţi mâncat de ape. Şi scânduri de bărci sparte

plutiau ici-colo. Cea dintâi fiinţă, de care dădui, fuse Tinca, acoperită cu un şal în cap. Tremura toată, faţa ca de ceară. Mi-a vorbit de vapor.

«N'a sosit încă», am răspuns cu milă. Şi am întrebat apoi nişte pescari. Oamenii îşi dau cu gândul, că vaporul o fi acostat undeva, până să treacă furtuna, ori de nu... Pescarii aveau şi oarecari temeri.

— Să aşteptăm, am zis Tinchii ; până la prânz trebue să vie.

— Ce prăpăd! făcu ea, uitându-se la mare. N'am închis ochii toată noaptea...» Şi începu a plânge.

Valurile spumegau încă. Stoluri de păsări se învârtiau deasupra lor cu ţipete ascuţite.

— «Dece să stai aici? Du-te la han, şi când soseşte vaporul, te chiem eu».

Tinca n'a vrut mai întâi, dar se gândi la copii şi se duse.

Nu ştiam ce să mai credem. Vaporul Italienesc aşteptat de cu noapte, nu s'a văzut nici până la nămiezi. Lume multă se strânsese la mare. Spre orele trei zărirăm departe rotocoale de fum. Toţi ridicară glasurile, plini de bucurie. Vaporul creştea din ce în ce, tăind valurile, clătinându-se. Când se apropríé, văzurăm cu ochii obosiţi steagul englezesc pe catarguri. După o vreme, spre seară cetirăm:

«Frumosul vapor Italienesc «Lombardia», Compania M., care venia din Misir, n'a putut ţine piept cu furtuna...»

Intre cei înecaţi, era trecut şi numele: Petre a lui Dona, bărbatul Tinchii.

DOUĂ SUFLETE

DOUĂ SUFLETE

Omul rămase uimit. Aproape nu-i venia să-şi creadă ochilor. Deoparte şi de alta case falnice, prăvălii cu ferestre mari de cleştar, pe cari jucau razele soarelui, şi lume multă şi trăsuri şi ropote sunau pe asfaltul străzilor — o zarvă necurmată, care-i cădea greu pe inimă.

Apoi îmbrăcămintea lui făcea pe toţi să-şi întoarcă privirile: cu minteanul alb, ale cărui mâneci lungi fluturau pe umeri, căciula tot albă şi purtând nişte opinci cu ciucuri; umbla încet, din când în când sta locului, căsca ochii şi fără voe cuvinte de mirare îi scăpau din gură.

La răscruci se opri. După chip simţeai în-

— De [illegible] prietene.

El tresări. De bunăsamă, nu se [illegible] să-i vorbească cineva în graiul lui de-acasă. Şi o clipă nu răspunse. Dar când l-am întrebat şi a doua oară:

— Din Grabova, zise el, pe lângă Muscopoli, dacă ştii.

— Din Grabova?! Şi cum ai rătăcit pe aici?

— Apoi, m'a adus şi pe mine vântul. Am venit aseară...»

Şi începu să-mi spue câte a văzut pe drumuri, cum i s'a părut lui neagră şi plină de o spaimă necunoscută marea şi cum ar dori să-şi găsească de lucru şi e singur şi nu cunoaşte pe nimeni. Unde să meargă? La poarta cui să bată?

— Şi cam ce-ai vrea să faci?

— Ce-o fi... doar pentru o pâine şi să le mai trimet ceva şi ălor de-acasă, că tare sunt în lipsă».

Vorbia limpede, cu mlădieri de tristeţe în glas. Slăbuţ, bălan, avea în ochi o lumină blândă, de bunătate.

— Lasă, zic eu, că dacă ai venit aici, n'ai să pieri. Om găsi noi undeva... Iată avem aici pe Bendul, un om dela noi. N'ar fi rău să-i vorbim lui».

Bietul om nici că mai ştia cum să-şi arăte mulţumirea. Şi numai ce da din cap, rotindu-şi ochii de jur-împrejur. Dela o vreme grăi:

«Cuprinşi oamenii aici, foarte cuprinşi... Ce palate şi ce strălucire! Parcă-i un raiu. Unde la noi aşa ceva?! Sărăcie, frate, şi necazuri. Altă dată era cum era: ne aveam şi noi gospodăria, rostul nostru, dar azi... Anii din urmă ne loviră greu, frate, şi pe mulţi ne lăsară pe drumuri. Uită-te la mine: aveam oi, două sute de capete, şi toate s'au dus, toate... Şi ce era să fac? Şi într'o zi de brumar, pe când se lăsau caravanele de vale, am coborât cu toţii până la Sălcii, cu mama, cu nevasta, cu rudele şi acolo ne-am

luat rămas bun — ei spre Muzichea şi eu încoace... Şi cum ne-am despărţit, cum i-am lăsat, un Dumnezeu mă ştie...»

Ochii i se umeziră, şi deodată îşi întoarse faţa ca să nu-l văd, cogeamite om, cum varsă lacrămi.

Bendul, Vasile a lui Bendu, era din Zagor. De mult ţinea la marginea oraşului o tavernă, unde se băgă şi tânărul Cota — cum îl chema pe nume.

El care colinda munţii, tolănindu-se pe iarba de mătase cu ochii scăldaţi în văzduh — păstorul volnic, deprins cu aerul tare al înălţimilor, îşi închise zilele aici, între ziduri.

Şi săptămâna dintâi a fost lungă, de-i venia să-şi lepede şorţul şi s'o rupă la goană. Tavanul afumat părea că se apleacă, se clatină, enorm asupra lui, gata să se prăbuşească.

Cu Bendul vorbia puţin; pânăce se

mai împrieteniră, şi o milă adâncă l'a cuprins de dânsul.

Om de vre-o patruzeci de ani, Vasile a lui Bendu era scund şi gros, cu obrajii plini ofiliţi. Infăşurat totdeauna cu un şal la gât, umbla ce umbla şi rămânea obosit, palid; gâfâind îşi ducea mâna la inimă: înţelegea el, că inima asta, care bătea iute şi neorânduit ca un ceasornic stricat, are să se oprească odată, cât de curând.

De băutură nu se lăsa. Ştia că-l strică, dar paharele treceau necontenit, spumegând, în faţa lui. Şi dupăce se aşeza la masă şi ciocnia cu unul şi ciocnia cu altul, ajungea singur să se căineze:

«Iar am băut, şi nu trebuia... vezi nu, trebuia, nu-i de mine băutura; aşa îmi fac de cap şi o să mă sfârşesc într'o zi...»

Şi'n ochii turburi se aduna atâta jale miloasă de om desnădăjduit, parcă vedea cum se apropie moartea; din zi în zi o simţia mai mult şi se gândia numai la ea, la întunecata fantomă rece a morţii, care plutia,

lăsând în preajma lui, pe toate lucrurile, ceva nespus de mohorât.

Ce să-i facă şi Cota? Se scula din zori şi lucra neîntrerupt până la miezul nopţii, când mergeau împreună cu Bendul să se culce. Treceau alături, pe o uşă care da în cârciumă, într'o încăpere strâmtă — la mijloc o masă cu doctorii, pereţii mirosind a mucigaiu.

Lungit în pat, Bendul nu putea să adoarmă. Ofta întruna. Noaptea e nesuferită pentru bolnavi: soră cu moartea, aduce cu sine fiori, vedenii multe, chinuitoare, cari toate amintesc de tăcerea din urmă, de golul mormântului. Ca să le goniască, Bendul era în stare să-l ţie şi pe Cota fără somn; avea nevoe de o fiinţă, care să-i spue ceva, să-i povestească orice, numai să-i treacă de urât. Dar Cota închidea curând pleoapele.

«Tu ai adormit, Cota!...» zicea atunci Vasile a lui Bendu cu inima strânsă. Şi dela un timp îl auzia cum horcăe, cum vorbeşte'n somn. Frumoase visuri dulci veniau

să-l mângâe pe Cota: privelişti de-acasă, păduri dese cum le ştia, cu ferigi, cu izvoare albe, unde-şi apleca de atâtea ori genuchiul şi bea din apa limpede, proaspătă. Ce-i păsa lui acum? Era păstor. Cu zeghea pe umeri, cârligul în mână, umbla după oi şi striga din când în când chemându-şi câinii: Na, na, Baluca, Ghesuli!...»

Dimineaţa, la sculare, Bendul îi spunea:

«Tu iar ai visat, Cota... Până să te mai obişnueşti; aşa eram şi eu când am venit... mă visam acasă, toată noaptea mă visam... dar m'am deprins; şi tu ai să te deprinzi...; cu toate se deprinde omul...»

După aceea intrau în cârciumă şi începeau iarăşi munca, aceiaşi, şi aceiaşi şi fără nici o bucurie, fără sărbătoare. Cota mergea de colo până colo, purtând sticlele de băutură, pe câtă vreme râsete, glasuri răguşite sunau împrejur. «Doamne, ce viaţă!»... murmura el.

Uneori numai, pe la nămiezi, când lumea

se mai rărea. Cota, răzemat de perete, cădea pe gânduri.

Fumul de ţigări se lăsa negru, înecând tot. Geamurile aburite — şiroae de apă lunecau pe ele ca nişte lacrămi ; iar cerul acoperit de-afară, vântul care sufla umed, cu freamăte îndepărtate, îi aduceau aminte toamna de acasă, ziua când a plecat. Era tot aşa, o vreme posomorâtă, caii pierduţi prin ceaţă şi-i se făcea lui că toate plâng: tălăngile, ploaea... Şi mă-sa îl ducea de mână ca pe un copil şi numai ce-l sorbia din ochi şi da să-l sfătuiască, dar noduri i se puneau în gât şi plângea şi numai atâta putea să-i spue: «Dragul meu, să nu ne uiţi, Cota, sufletul meu!»

Oh! şi ce mult i se pare de-atunci! Oare cum sunt ei acolo în Muzichea? Cum o duc singuri fără dânsul? Aştepta nerăbdător, dintr'o zi într'alta scrisoare. Şi când i-a venit, după două luni, Cota nu-şi găsia locul de bucuros; o sărută, o strânse la piept şi fuga cu ea la mine.

«Carte de-acasă!» zise el, tinzându-mi scrisoarea. Era dela nevastă-sa. Şiruri multe, încălcite, pline de duioşie:

«Scumpul meu, îţi sărutăm ochii, toţi din «casă, noi suntem bine... doar tu că nu eşti «aici şi ne gândim mereu şi aşa ni-i dor... «Şi copiii întreabă, că unde-i nenea? Şi «mama le spune că-i dus cu turmele nenea «şi are să vie nenea, şi plânge, biata, că «tu ştii ce inimă are».

Apoi urmau veşti dela rude, prieteni şi urări, mulţumiri de banii primiţi. Printre altele:

«Să trăeşti, dragă, să-ţi dea Dumnezeu «noroc. Şi sănătate să fie, că anii trec ei «şi o să ne vii iarăşi înapoi şi o să trăim la «un loc...»

— Va să zică, le-ai trimes parale! Şi de Bendul eşti mulţumit, nu? El e foarte cum se cade».

Cota răspunse:

— O bunătate de om, decât aşa cum este, bolnav... vezi, tare mi-e teamă».

Către seară, într'una din zile, Vasile a lui Bendu se văeta, că are ameţeli. Picioarele nu-l ţineau şi s'a dus să se odihnească. Trecură două, trecură trei ceasuri... Bendul nu se mai arăta. Şi când intră Cota în odae, să vadă ce mai este, l'a găsit răsturnat pe duşumele, dus, fără suflare. O clipă a stat încremenit, singur cu mortul în faţă. Apoi a strigat la vecini. Câteva bătrâne 'şi-au făcut de suflet de-au venit.

«A răcit de tot, zise una, apropiindu-se. O fi mult de când nu bate».

Hainele de pe dânsul nu eşiau — trupul, mâinele înţepenite, încât a fost anevoe până să-l primenească, cum e datina, pentru călătoria de veci. Apoi l'au întors cu faţa în sus, i-au lipit la cap câte o lumânare şi aşezându-se alături, bătrânele începură să tăinuiască în fel şi fel de întrebări :

— Oare, ce boală să fi avut? Că n'a murit ca lumea... jos, pe scânduri...

— Săracul... Şi cine ştie cum i-o fi venit ;

când 'şi-a dat sufletul, cine ştie ce va fi simţit ?!...

— Poate n'a simţit nimic, adăugă a treia. In clipa când s'a prăvălit, poate 'şi-a pierdut şi conştiinţa, aşa că n'a mai simţit».

Cota le asculta, fără să spue cuvânt. Şi nu se mişca de lângă mort. In cârciumă, unde clipia o lumină singuratică, mesele, scaunele, toate erau strânse grămadă.

Şi încet începu a intră lumea pe uşă. Veniau tăcuţi, unul câte unul, cu capetele 'n piept, cu acea teamă neliniştită, pe care o insuflă moartea, când ne gândim, că toţi vom avea odată acelaşi sfârşit. Se apropiau pe nesimţite, vorbindu-şi unul altuia cu şoapte abia înţelese, cari treceau din gură în gură:

— Ştiam eu că nu mai are mult...

— Nu l-aţi văzut? De câteva zile era ca şi dus».

Prieteni de-ai lui, tovarăşi de băutură, cari petrecuseră cu el zile dearândul, se treziau acum, că nu-l cunosc defel, nici măcar din ce loc este. Şi se opriau uitându-se miraţi

la străinul, care zăcea colo, înaintea lor, amorţit, cu mâinile în piept, cu bumbacul la gură.

Cota, fără să-şi ridice ochii, îi simţia cum păşesc domol, strecurându-se, caşicum s'ar fi ferit să nu deştepte mortul, se aplecau la ureche, întrebând :

— De unde este?

— De departe, din Zagor.

— Şi aţi scris acasă?... Trebuia să le daţi de veste, să ştie şi ei... E însurat?

— Da, însurat... are două fete».

Cota deodată tăcea. Işi aducea aminte toate câte i le spusese Bendul, când stau împreună la sfat. Şi în urmă caşicum şi-ar fi vorbit sieşi :

«Aşa trăi... ani şi ani tânjind, cu amarul în inimă. Uneori uita, părea că nu-l doare, dar când primia scrisori, plângea, mă chema lângă sine, şi plângea... şi apoi se da pe băutură, şi zile întregi bea şi bea...» Noaptea înaintând, lumea începea să se retragă. Un miros greu se împrăştia, umplând odaea

amestecat cu al lumânărilor, cari ardeau tremurându-şi para ici şi colo, pe obrazul mortului, pe ochii reci deschişi, având un luciu ca de apă stătută.

La timp, a venit şi carul, cernit, pe margini cu făşii de pânză, cari atârnau fâlfâind ca nişte aripi mari, negre. Şi l'au luat pe Bendul. Câţiva l'am petrecut: Cota, eu şi alţi trei-patru. Cădea o ploae măruntă, de cele triste şi urâte. Carul urca greu, caii purtau mortul pe drumuri lungi ce păreau fără sfârşit, cu băl!ţi de noroiu, cu arborii goi.

Din cerul ca cenuşa, din zările şterse, neguroase, ale toamnei târzii curgeau suspinuri mocnite.

Cimitirul pustiu. Numai un cârd de cioare sburară de jos, croncănind speriate, când am trecut printre cruci — multe cruci de lemn, sărace; pe lângă ele frunze risipite, cununi veştede, muiate de ploi.

Şi când preotul tăcu şi sicriul fu coborât în groapă, luă şi Cota un pumn de ţărână şi aruncându-l:

«Dumnezeu să te ierte, măi Vasile a lui Bendu!» zise el, fără să-şi mai poată stăpâni plânsul.

A doua zi, când să ies din casă, iată-l şi pe Cota că vine. Gătit de drum, ochii obosiţi, roşii de nesomn. Moartea din ajun l'a sguduit mult.

— Cârciuma? întreb eu.

— Au închis-o... Odaea, sertarul, unde păstra banii, le-au sigilat, până să vie cineva din rude.

— Şi tu ai rămas fără lucru... Să căutăm în altă parte, Cota...

— Nu mulţumesc... că eu plec, eu mă întorc acasă...

— Te întorci? Şi acolo ce te-aşteaptă?

— Nimic, însă...»

Cota se opri, tăcu o vreme, muncit de gânduri; apoi zise încet, cu glasul tremurat:

— Ai văzut?... cu ochii deschişi, l'au zvârlit acolo şi nimeni nu l'a plâns... A stat

15581

el, a răbdat şi s'a zbătut, agonisindu-şi ban cu ban, şi la ce i-a folosit ? Dacă era acasă, poate nu muria... Vezi, toată noaptea n'am dormit... Cum s'a stins omul ăsta ! Nu, nu... eu plec acasă şi dacă mor să ştiu încaltea, că nu mor aici... Şi de aceea am venit, să-mi iau rămas bun, că eu mă duc...»

Ne-am îmbrăţişat, Cota porni şi în huetul străzii l'am văzut încă odată cum se depărtează : cu minteanul alb, ale cărui mâneci lungi fluturau pe umeri, căciula tot albă, şi purtând nişte opinci cu ciucuri, aşa cum venise.

ALTE NOVELE

PENA

PENA

De sub platanul vechiu, umbrind aproape jumătatea medeanului, Pena se uită la clopotniţa bisericii ; se isprăvise tocmai de curând. Şi avea sus ca un larg ochiu deschis.

«Hm... făcu el mirat. Asta pentruce?»

— Pentru ceasornic, lămuri unul. Au să pue un ceasornic.

— Ceasornic? Ceasornic? repetă Pena, strâmbând din buze. Şi plecă repede, bonbănind întruna: «Auzi vorbă, ceasornic... auzi vorbă!..»

Ciudat om Pena. Avea el ce avea cu ceasornicele; poate fiindcă nu preţuia timpul. Şi dece l-ar fi preţuit? Că era zi ori noapte, prânz ori seară — pentru el tot una. De lu-

crat n'avea să lucreze. Pe vremuri, e drept, fusese cioban, şi acuma cică era potcovar; dar, în loc să potcovească, mai mult umbla după potcoave...

Cum da soarele, îşi arăta şi el capul mare, bălaiu, sub fesul de cărmâz; şi domol, cu băţul adus la capăt în formă de cârlig, într'un fel de palton cafeniu, ne mai schimbat de ani şi ani, căzându-i până la genunchi, şi din care ieşiau ciorapii albi, pornia o călătorie lungă-lungă — de câţiva paşi, în jurul platanului. Mai sta pe laviţă, se mai scula, şi uneori se opria locului pe gânduri, măsurând depărtarea. Simţiai că o mare problemă se frământă în mintea lui: să meargă ori să nu meargă?! In sfârşit hotărârea era luată; putea să înainteze şi până la marginea medeanului. Aci trecea pe dinaintea prăvăliilor în şir; avea chiar bunătatea să arunce şi câte o vorbă celor dinăuntru:

«Ei, ce mai, ce mai?»

Şi tot umblând astfel, unde nu da faţă şi cu alţi peripatetici; veniau din mai multe

părți ca niște corăbii rătăcite, ancorând o vreme. De sănătate nu se întrebau. Erau siguri despre asta. Intrau deadreptul în dezbateri, cari potrivit cu însemnătatea lor, erau și duse cu taină, numai în figuri și simboale adânci, de-ți trebuia minte, nu șagă, să le prinzi de rost. Auziai mai ales, fără să te poți dumeri, două lucruri — venind și revenind îndrăcit de enigmatice: *fesul* și *fustanela*. Se încingea între aste două o goană de moarte — care pe care; aci fesul, aci fustanela; când fustanela în urmă, când fesul după fustanelă, care fâlfâia slab, și mai slab, pânăce pierea cu totul, sub încheierea plină de înțelepciune a lui Pena:

«Așa poruncește *Evropea* — *Evropea* știe mai bine».

Dar fiecare din acești diplomați avea câte ceva deosebit prin care își asigurase faima: unul tușia de credeai că tună: altul o lua de mai multe ori spre casă, și când se întorcea:

— Unde erai, Cola?

— Ia, mi-am stâmpărat foamea cu vre-o sută de îmbucături».

Cât despre Pena, ştim de ce îşi legase numele.

Pica lui pe ceasornice pare să fi crescut şi din următoarea împrejurare. Intr'o zi ce-i veni lui Cola — pe semne cu gândul la suta de înbucături, să întrebe :

— Cât o fi ora ?!

— Patru şi un sfert, zise unul.

Pena se întoarse deodată, urâţindu-şi obrazul, parcă ar fi muşcat dintr'o nucă verde :

«Patru şi un sfert, paaatru şi un sfeert... Spune patru ori spune cinci ! Oore — da'sferturi şi jumătăţi... Ce sunt sferturile şi jumătăţile ?»

De atunci cum apărea în medean, oamenii din prăvălii, cărora se vede le ardea prea mult de lucru, începeau să-şi facă semne şi să strige cât îi lua gura :

— Patru şi un sfert...

— Şi douăzeci şi trei de minute !

— Douăzeci şi trei de minute şi două secunde..

— Şi două secunde şi jumătate..»

Că Pena — cât era el de filosof, se simţia cuprins de călduri neplăcute; că nu-i rămânea lui seninătatea trebuitoare, pentru a ţine cumpăna *Evropei* în controversa dintre fes şi fustanelă, e sigur; mai era însă acum şi pustia ceea de bortă în zidul clopotniţei, care-i sta mereu ca un paiu în ochi.

«Auzi vorbă, ceasornic... Parcă n'am trăit eu şi fără.. Că te scoli dimineaţa, şi răsare soarele, şi creşte — de un cot, de doi coţi, şi te uiţi şi la umbră cum se mută pe munţi... şi haide-haide ajunge la răscruuuci; atunci ştii că-i prânzul; şi iarăşi apoi, se mişcă soarele, se mişcă şi umbra, şi merge înainte, şi marge... şi vine seara, şi iese luceafărul, şi iese cloşca cu puii..»

Decât, cine să-l asculte? In satul acela retras, aruncat printre coaste ca de o furtună, unde rar de mai sosia câte o ştire, aducerea unui ceasornic din Odesa era ceva neînchipuit.

Toţi visau numai ceasornic, adormiau şi

se treziau cu mintea la ceasornic, şi până târziu noaptea sfătuiri după sfătuiri aveau loc sub mărturia platanutui, aidoma ca nişte consilii de stat. Numai ce auziai pe unul către secretar :

«Ia scoate *cârpa*» ! — aşa numiau hârtia cu mostre de ceasornice. Şi *cârpa* era scoasă, şi pe *cârpă* mai multe degete prindeau să umble, oprindu-se pe un rotocol negru :

— Ca ista-i al nostru..

— Şi cât de mare ?

— Ce, nu vezi ?

— Bine, văd eu, dar aici — aici e cât o pecete, atâta o fi şi al nostru ?

— Ba al nostru-i cât o tipsie.

— Aşa daa, cât o tipsie.. Şi ce bine că l-am comandat la Odesa ! Toarnă Ruşii ăia nişte clopote.. Am văzut eu unul la Sfântul Munte : ce mai clopot ! să tragi hora sub el....

— Şi n'ai tras hora ? se amesteca deodată Pena. Minte de gâină ! Auzi vorbă...»

Şi una-două începea să-şi ţie logosul, care

ajunsese de pomină, în gura tuturor. Vorbia el, şi ceilalţi repetau într'un râs :

«Că te scoli dimineaţa...

— Te scoli, Pena.

— Şi răsare soarele...

— Răsare, Pena.

— Şi creşte...

— Şi creşte, Pena, şi haide-haide, Pena, haide-haide...»

După această ocolire, consiliul mergea înainie.

Unul vroia să ştie, dacă ceasornicul are să bată numai orele, nu şi jumătăţile, şi cât de tare :

— Că bine voi, dar păstorii dela stână au să-l audă ?

— Când o fi linişte, da..

— Şi când n'o fi linişte !

— Cum să nu fie, răspundea Pena. Auzi vorbă ; Apoi cum vine ceasornicul, toate o să tacă — şi câinii o să tacă, şi motanii o să tacă, şi gâştile o să tacă, şi bivolii o să tacă...»

La rând, nu rămânea lighioană pe care să n'o pomenească. Şi zi după zi, ceasornicul întârziind, Pena căpăta mare plăcere de vorbă. Vesel-vesel te uitai cum se ivia din marginea medeanului; întindea băţul, se rezema o cilpă-două ciobăneşte, trimitea celor de sub platan un râs înţepător, şi apoi cu ochii la pământ; băţul înainte, şi picioarele după băţ — unul ici, altul colo; clătinând şi cap şi trup şi mâini, se apropia, şi arătând spre clopotniţă:

«Aaare să vie, aaare să vie...»

Uneori încă, de unde sta, lăsându-şi privirea după rândunele, cari săgetau împrejur, se repezia cu amândouă mâinile:

»Unde vi-i ceasornicul? Dece n'aţi adus ceasornicul?»

Dar la urma-urmelor ceasornicul sosi. Şi cum îl aşteptară! Cum eşiră înaintea clopotniţei cu urale prelungi de bucurie! Şi când începu a suna de colo sus: dang —

dang.... Năluca timpului, mută mai înainte, acum prinsese glas, trecea grăind asupra satului, şi până hăt peste colnici — un graiu, care avea toate mlădierele : aci dulce şi lin, aci umbrit şi aci adânc şi dureros. Grabnic se auzia pentru unii, fugărindu-se oare cum întonările, mai rărit şi mai întârziat, cumplit de întârziat pentru alţii.

Iar lui Pena i se părea, că nu mai încetează, neîntrerupt : dang — dang... Se ascunse în casă, închise ferestrele ; numai, stând cu mintea la ceasornic, toate lucrurile arătau ca nişte cadrane, şi oriunde se întorcea : dang — dang... Şi noaptea şi ziua, şi pe senin şi pe urât ; că poţi opri gura omului — ţărâna o astupă şi tace gura omului, dar gura timpului....

Pena văzu că nu-i chip. Şi eşi ; se arătă iar în medean. Acum însă nu mai râdea. Călca foarte grav.

«Pena ! Ia staţi că vine Pena...» şoptiră oamenii sub platan ; iar ceasornicul parcă într'adins : dang — dang...

Pena ridică pumnii :

«Sună, sună ! Până când ?..» Şi era să continue, însă de jur-împrejur crescură hohotiri sgomotoase ; şi atunci mai stăpânindu-se :

«Pentru voi ! Dar pentru mine... N'am trăit eu şi fără ? Că te scoli dimineaţa...

— Te scoli, Pena.

— Şi răsare soarele...

— Răsare, Pena.

— Şi creşte...

— Şi creşte, Pena, şi haide-haide, Pena, haide-haide....»

BUNICILE

BUNICILE

In copilăria mea crescusem foarte resfăţat. Tata era, un om cu milă, şi când îşi puse cununa de-şi legă zilele cu mama, aduse împreună cu ea şi alte suflete: soacră, cumnată, cumnaţi se strânseră ca la mânăstire în casa noastră. Şi oriunde mă întorceam, prin odăi, prin curte, dam numai de braţe deschise; iar când eşiam în grădină, Doamne ce mai sărbătoare! Acolo şi pomii şi firele de iarbă şi bondarii cu paveze de aur şi vântul aromit, toate prindeau să cânte, şi tata spunea că pentru mine cântă. Am întrebat eu şi pe mama:

— Pentru cine cântă, mamă?

— Pentru tine, dragul meu.

— Şi florile, mamă, pentru cine cresc?

— Pentru cine altul... că şi tu eşti o floare; un ochiul-soarelui să zicem. Cum se întoarce el către soare, aşa întorci şi tu capul, faţa ista a ta către mine.»

Şi mama avea dreptate. Eram o floare. Nu ştiam încă de supărări. Oamenii, multele zvonuri ale vieţii treceau în jurul meu, se mişcau fără înţeles, ca nişte roiuri de albine. Însă dela un timp începui a privi altcum lucrurile; şi câte o lacrimă, câte un strop de amărăciune simţiam pe inimă. Uneori deschideam ochii miraţi, ca din vis, şi-mi părea că se întunecă înainte-mi, că mama nu-i totdeauna cu râsul pe buze, că e şi mâhnită, şi că bunicile — cum le ziceam eu: Doda şi Mama-mică, aste două bunici nu ştiu ce aveau. Le vedeam apropriindu-se una de alta, mânioase, aprinse, şi strigau şi se judecau; şi tata, când venia seara obosit şi ne aşezam la masă, tata nu vorbia, şi noi tăceam, şi bunicile se uitau pieziş în ochi, fierbeau în ele; şi numai cât aşteptau să se culce tata, şi apoi se porniau iar din

umbra odăilor mormăind, şi treptat, ridicând glasurile:

— Neroado!..

— Vrăjitoareo, ce umbli noaptea pe fuse, ajunge că m'ai mâncat.

— Mânca-te-ar ciuma să te mănânce...»

Astea şi multe alte îmi vin şi azi în minte, şi pe bunici — pe amândouă bunicile, parcă le am în ochi. Una, Doda — lungă şi slabă ca un sul, dar voinică femee, cu ochii neastâmpăraţi; călca vărtos, de se clătinau fereştile când umbla prin casă. Şi foarte vrednică: ea să mătură, ea să deretice, ea să încondeieze cu alb şi vânăt lespezile din pridvor, ea să meargă şi la fântână; şi când se repezia cu ghiumurile în două mâni, furtună era: toţi se feriau, dându-i loc să umple; altfel cine ar fi scos-o la capăt!

Lucra ea cât lucra şi dupăce isprăvia cu prânzul, lua casele dearândul ca popa cu crucea. Nu-i scăpa nimic. Trebuia să ştie tot. Unde lumea se certa, ea punea urechea,

adulmeca, şi numai târziu, odată cu noaptea, o vedeai că năvălia cu gura dela poartă:

«Ştiţi?.. De unde să ştiţi! Mare dandana...»

Şi repede, sărind dela una la alta, începea să înşire de întâmplări şi de oameni — după fiecare nume adăugând fel şi fel de porecle. Mama-mică şedea la o margine, pe aşternut, în tăcere. Şi asculta vrând-nevrând, şi se tot frământa, o treceau năduşelile, pânăce nu mai putea:

— Nu-ţi vezi bârna din ochi, dar te uiţi la alţii...

— Tu să taci, cenuşearo! Pune-ţi picioarele'n vatră şi taci».

Cum vedeţi, bunicile nu se asemănau cât-de-cât, dar pe mine mă iubiau deopotrivă, şi una şi alta; numai că Doda — nu ştiu cum, săruta mai cu aprindere şi mă sălta în sus pe braţe şi pe umeri, găsia timp să se joace cu mine, nu mă certa niciodată. Şi de aceea mă ţineam şi eu ca mânzul după ea, şi de multeori mă încurcam între genunchii ei, şi ridicând ochii:

— Dodo, ia-mă 'n cârcă.

— Să te iau, scumpul meu!

— Dodo, dă-mi un şiştac.

— Nu, şiştac la Doda nu găseşti; du-te la Mama-mică să-ţi dea.

— Nu-mi dă Mama-mică, zice că n'are Mama-mică.

— Cum n'are?! Du-te la ea, şi de nu-ţi dă, spune că-i spargi ladă.»

Şi eu mă apropiam de Mama-mică. Incet, cu graiul moale, subţire, o neteziam întâi pe frunte, pe obraji, o sărutam şi o cuprindeam pe după gât:

«Mamăăă...»

Ea pricepea îndată:

— Ştiu ce vrei, dar n'am; să nu-mi ceri, că n'am.

— Un şiştac, mamă, dă-mi un şiştac, un şiştac dăăă-mi...

— Iar începi? Aşa să-mi trăeşti, nu mă supăra, că n'am eu, măre, n'am. De unde şiştac? Ia şi'n buzunare, vezi... E ceva?

— In ladă aaai, mi-a spus Doda că aaai...

— Tu n'asculta pe Doda, şi fă-te băiat cu minte. Când are, îţi dă ea mama singură.»

Dar eu nu mă lăsam. O ţineam de rochie, o luam şi de păr, şi o trăgeam, şi ridicam şi mâna, încât se zbătea biata-şi de bunică să scape, şi de rău mare lăsa şi vr'un blăstem:

«Focul, arde-te-ar focul! N'ai teamă de Dumnezeu — femee trecută, când mă canoneşti aşa, de-mi scoţi sufletul...»

In clipa ceea unde nu săria şi Doda:

«E, e... că n'ai murit! Ce ţi-a făcut? Doar puţin de păr te-a tras; aşa trag nepoţii.»

Atunci mă îndemnam şi mai mult. Lada bunicii nu-mi eşia din gând. Avea bunica o ladă — un mare sipet înflorit, de care se apropia totdeauna în taină, furişindu-se.

Parcă o văd: uşor, pe nesimţite păşia, în colţunii moi, albi, şi dupăce căuta cu grijă împrejur, trăgea din sân o cheiţă, legată de un şiret negru, şi deschidea şi scotea o pungă plină-plină, şi o deşerta: nişte paftale, nişte

cercei, nişte cruciuliţe, nişte arginţi rotunzi, sunători, cădeau zuruind, săltau pe duşumea, cântau, mă chemau; şi printre ele auziam parcă şi pe Doda, şoptindu-mi la ureche: «Vezi?.. Cum ţi-am spus eu. Ce stai?» Şi odată răsăriam în faţa bunicii, cu un topor în mână:

«Ori un şiştac, ori de nu... sparg lada.»

Ea mă lua cu binişorul:

«Nu, soare, nu... Că tu eşti băiat bun, eşti băiat ascultător.»

Alteori Mama-mică şedea în odae şi torcea. Soarele intra pe geamuri, fărâmând asupra-i o pulbere de argint, în care şi furca din brâu şi fusul şi firul scânteiau; iar faţa ei, liniile sbârciturilor, ochii mici, blânzi, clipind des în lumină — adunau atâta viaţă din poveste, atâta farmec dulce, că fără de ştire mă aflam în poala ei, atârnam capul şi tăceam. Şi bunica lăsa furca şi nu mai sta din alintări:

— Iacă, ce frumos îţi şade aşa, de-mi vine

şi mie să te sărut şi să te laud, şi-mi creşte inima; dar când strigi, când plângi...

— Nu, Mamă, eu nu plâng altădată.

— Să nu plângi şi nici lumea să nu se plângă de tine; să nu sai gardurile şi să nu te urci în pomi, că — Doamne fereşte, dacă se întâmplă de cazi? Câţi băieţi nu cad.

— Tuşică a lui Sima şi Mitul Uanei au căzut, Mamă...

— Vezi, de aia zic eu, să te fereşti şi să nu te mai joci cu ei.

— Nu mă joc, Mamă. Eu am să le spun: «Plecaţi, că pe mine nu mă lasă Mama-mică».

— Aşa să le spui, şi să fii băiat aşezat, că tu eşti fiul tatii şi tata este fiul meu; şi să cauţi şi tu să nu faci nedreptate; şi să nu te fudulești cu averea ta, că oameni suntem, şi Cel-de-sus nu vrea fudulie; şi să fii milos, dragul meu — şi musca ce-i muscă şi furnica de jos să n'o calci. Şi nici pe mine să nu mă necăjeşti, că destul am fost necăjită: măcar azi cu nepoţii mei, cu tine

să mă bucur şi să te văd aşa cum vreau ; şi mai târziu, când îi fi tu mare, cum te-a cinsti lumea şi cum or veni codanele să te ceară... Te uiţi la mine ? Fată eram, însă dacă ştiam să mă port şi dacă eram şi frumoasă, umblau toţi după mine...

— Erai tu frumoasă, Mamă ?

— Eh, cum eram eu... Faţa ista lumina, puiule : albă-roşie ca un trandafir şi bunicul tău, Dumnezeu să-l ierte, mă luase cu mare drag».

Şi Mama-mică zâmbia, şi strângea ochii să-şi aducă aminte. Şi încet, vorbă cu vorbă, trecutul îi se prefira pe dinainte. Se vedea în horă fată frumoasă, cum o alese un tânăr, şi se iubiau ei mult ; şi tânărul plecă într'o zi şi se prăpădi pe drum ; şi cum rămase ea singură, cu un copil — o viaţă întreagă de văduvie, cu ani lungi, închişi, cu oftaturi pentru cel dus. Şi când bunica se înduioşa spunând, numai ce se ivia şi Doda :

«Ce-l ţii aici băiatul ? Vrei să-l deprinzi

ca tine, mortăciune. Aista-i nepotu meu, şi să alerge, să se joace...»

Mama-mică nu răspundea, şi pe mine mă lua mila. Dar în scurtă vreme uitam, şi apoi de iznoavă :

«Ori un şiştac, ori de nu...»

Şi nu mă lăsam. O ţineam de rochie, o luam şi de păr, şi o trăgeam, şi ridicam şi mâna, încât se zbătea biata-şi de bunică : până când într'o zi nu mai putu să rabde. Işi smulse năframa, şi aşa cu capul gol, cu mâinile ridicate, prinse a blestema. Văzui atunci turbure înaintea ochilor, îmi veni să mă repez la bunica ; dar simţii că mă iau ameţeli... Şi nu-mi pot lămuri, nici aminte nu-mi aduc ce a mai fost, doar că — după o vreme, eram în pat, că prin aiureli, când şi când, auziam ca un vânt repede suflând în casă, şi glasuri cari veniau de departe, foarte departe ; nişte oftaturi; Doda vorbia şi Mama-mică îşi ţinea plânsul şi iarăşi Doda se auzia :

«L'ai pus în aşternut... bucură-te acum !

Are să moară, nu te teme, are să moară, şi te-i scăpa de el...»

Apoi, la miezul nopţii, când luminile se stinseră, îmi păru că uşa dela odaia mea se deschide, scârţâie, că cineva intră strecurându-se şi se apropie de mine:

«Puiule, dormi, dormi?..» şopti un graiu tremurat şi plin de milă, şi o gură — gura Mamei-mici se plecă şi mă sărută, odată, de douăori, de multeori pe frunte, pe ochii:

«Sufletul meu, eu nu vream... Blestemele mele nu se prind, că nu vream: numa să te faci tu bine, că-ţi dau tot, îţi dau, sufletul meu... Că pentru cine le ţin eu, pentru cine trăesc eu?...»

Faţa-i cu lacrămi se lipì de faţa mea, mâinile-i se întinseră ca două aripi de cloşcă; mă ghemuii şi eu lângă dânsa, tăcui, şi până la ziuă dormii aşa, în braţele calde, dulci, ale bunichii.

De atunci ani curseră. Pustie rămase casa noastră, oamenii se împrăştiară, şi bunicile se duseră şi ele pe drumul fără margine. Mai întâi Doda şi pe urmă — eram departe, în locuri străine, când primii veste şi despre Mama-mică. Un frate îmi scria :

«Iţi facem aste rânduri cu multă jale: «pe Mama-mică n'o mai avem. Aseară, după «sfinţite, ne părăsi ; muri cel puţin cum doria, «în mâinile noastre, căutată şi plânsă de toţi. «Numai tu nu erai, şi te doria, mult te doria. «şi până-şi dete sufletul cu tine 'n gură, frate! «O ţineam cu vorba că o să vii, şi te aştepta, «nu-şi lua ochii dela uşă. Şi când simţi că-i «se apropie clipa, începu să plângă, şi plângea «ca un copil : «Vream să-l văd, zise ea. Acum «a crescut şi s'a făcut mare şi cuminte... «ştiam eu, şi de aceea, nu de rău îl certam». «Săraca Mama-mică ! Am dus-o azi la groapă, «şi să ne vezi cum suntem... Ne pare casa «goală, că eram deprinşi cu ea, şi avea încă «zile de trăit ; dar Cel-de-sus n'a vrut să «ne-o lase mai mult...»

Nu putui să mântui scrisoarea. Mă gândii la copilăria mea, la vechile întâmplări de acasă. Unde erau toate? Unde erau bunicile? Mă pusei în genuchi, cum făceam totdeauna când mă săruta mama şi spunea că sunt o floare, şi mă închinai — şi de sufletul Mamei-mici şi de sufletul Dodei.

GARDANA

Juini Jaton

Dominic Lyngstan

Lucacius Pelin ce I camo.

so. re Barge

GARDANA

Mitu a lui Tegă se întoarse acasă foarte îngrijit. Cum intră pe uşă, nevastă-sa întrebă :

— E, nu s'a văzut încă ?

— Nu, nici azi.

— Aşa-i când te laşi pe un om necunoscut, un străin. Şi dacă nu mai vine ? Doamne fereşte, dacă se face nevăzut cu turmă cu tot ? !...»

Tegă nu răspunse. Rămase nemişcat în cerdacul tăcut, unde pătrundeau pe nesimţite umbrele ca de fum ale nopţii, şi se gândi. Mai ştii ? Poate că nevastă-sa o fi având dreptate. Se întâmplă de astea ; ia turma şi se duce 'ncolo, şi apoi găseşte-l

de mai poţi. Unde să-l cauţi ? Unde să-i dai de urmă ?

Şi cugetând astfel, parcă începea să-l aibă înaintea ochilor pe cioban ; îşi aducea aminte ziua când l'a văzut întâi : un om straşnic, eşit ca din păduri, cu mustăţile mari, pierdute în barba neagră, aspră, din care abia de se mai arătau ochii şi umerii obrajilor. Intră la el şi fără să-l privească 'n faţă, vorbi :

— Am aflat, mi-au spus unii şi alţii, că vrei să bagi ţapi de crescut. Ia-mă pe mine păstor».

Tegă-l cercetă odată din ochi ; un astfel de om îi trebuia şi lui. Intrebă :

— De unde eşti ?

— Sunt... ia, din Blaţa. Toli, Toli ciobanul... Am fost la mulţi celnici».

Tegă iar se uită la el, stătu o vreme în cumpănă şi zise :

— Bine, te iau, numai să-mi fii cu credinţă, că vezi, pe mine mulţi m'au înşelat, mulţi m'aú furat până acum».

Apoi se tocmiră. Toli rămase la Mitu a

lui Tegă şi se purtă, cum nu se poate mai bine. După o lună plecară împreună spre părţile Sărunei, de unde cumpărară ţapi, peste optsute de capete. Când să se întoarcă, Tegă — de teamă să nu-l calce hoţii, o luă înainte pe ascuns, lăsând pe Toli singur să aducă turma. Şi zilele trecură : o săptămână, două... Toli nu se arăta. Ce să fie? Multe-i treceau prin cap lui Tegă. Mai ales după cele ce-i spusese nevastă-sa... Noaptea nu dormi. Aţipia o clipă şi iar se deştepta cu mintea la păstor, chinuindu-se — pânăce cântară spre ziuă cocoşii. Atunci se sculă, şi cum era scund şi plin, cu toiagul în mână o porni pe dealul apropiat, de unde se deschidea departe, se întindea ca 'n palmă tot câmpul.

In acest timp la răsărit zările rumeneau. Şi treptat-treptat se ivia şi soarele. Rotund, purpuriu, aprins, lumina mai întâi creştetele munţilor, apoi razele se lăsau până 'n fundul văilor ; geamurile din sat căpătau deodată străluciri de foc ; pasări începeau să sboare ;

iar jos printre licăririle de rouă, din iarba proaspătă răsăriau flori, mai mult mărgărite şi maci ca nişte păhărele de aur. Dar Mitu a lui Tegă nu lua seama la nimic. Ochii lui stau pironiţi pe câmp. De acolo venia ceva... un nor de pulbere.

«Turma, e turma!» murmură Tegă. Se auziră tălăngile uşor, dulce, sunară cântând în aerul primăverii. Şi hai-hai — clopotarul înainte, se apropia şi turma, cei doi câini şi din urmă păstorul cu sarica pe umeri.

— Bun sosit, strigă Tegă din toată inima. Măi Toli prea mult ai zăbovit. Mă miram eu...

— Ce vrei, că n'am venit deadreptul, am ocolit».

Ţapii jucau împrejur, toţi frumoşi, aleşi unul şi unul, cu lâna mătăsoasă, sburdau, de-i venia şi lui Tegă să sară şi să-l strângă 'n braţe pe cioban şi să-l sărute, atâta bucurie-l cuprinsese.

Tegă ţinea turma, ca în toţi anii, pe munţii apropiaţi, munţii din Aitoş. De pâne, sare

şi tot ce era de lipsă se îngrijia Toli, care la două-trei zile odată, lăsând turma pe seama unui tovarăş, se repezia şi până la stăpânu-său. De obicei nevasta lui Tegă ţesea la răsboiu, când el intra :

— Bună vremea !

— Bine-ai venit, Toli, grăia femeia cu blân-deţe. Tegă nu-i acasă, dar şezi, Toli, şezi că o să vie».

Păstorul se uşura de sarică şi nu mai spunea o vorbă. Cerdacul, unde stăteau, era sus. Prin fereştile deschise privirea străbătea de-parte, se zăriau colinele adormite sub lumina după-amiezii ; dealungul lor un drum — şi-raguri de catâri încărcaţi, caravane întregi suiau încet, din greu, şerpuiau înainte ca nişte dungi albăstrii şi se pierdeau după muche. Femeia le petrecea din ochi, şi fără să se mişte din răsboiu, arătând cu mâna :

«Intr'acolo e şi strunga, nu ?»

Păstorul da din cap.

— Şi nu te-am întrebat, Toli, cum merg ţapii ? Ce crezi, i-om scoate bine anu ăsta ?

— Bine, foarte bine».

Şi atât. Mai mult nu vorbia. Cu ochii pierduţi, grei, întunecat ca noaptea. Dela un timp din ogradă tresăriau paşi, apoi glasul unei vecine :

— Unde sunteţi, soro, unde v'aţi ascuns?

— Aici, Lenă, aici», răspundea femeia de sus. Lena urca scările, după ea şi Doda lui Sili şi Mia ; veniau toate cu lucrul, ca să nu se mai ducă până pe după asfinţite.

— Aţi auzit ? făcea Lena.

— Ce ?

— Alte două omoruri».

Bănuelile cădeau asupra lui Gardana. Ajunsese ca un fel de vampir, despre care multe se povestiau. Mai ales bătrânii, dacă te-ai fi luat în vorbă, ar fi stat să-ţi înşire :

Că erà într'un sat o fată, cuminte şi frumoasă de pica. Şi nu era mare, de o vârstă cu Gardana, un băiat pe atunci. Şi se aveau ei bine, se jucau împreună, se sărutau cum se sărută copiii, nu altfel. Dar vezi, că dela o vreme fetei începură a-i creşte sinii ; acuma

le venia şi lor nu ştiu cum, nu se mai sărutau, şi când rămâneau singuri, nu cutezau a se privi în ochi : dânsa roşia ca mărul copt, iar lui Gardana îi tremurau buzele. Şi de unde s'a ivit atunci unul Dina, fiu de celnic avut ; i-a plăcut fata şi-a trimis s'o peţiască. Şi tatăl ei nu s'a gândit, tatăl a dat-o.

Şi Gardana, ce crezi... dacă a văzut şi a văzut că nu-i chip, a scrâşnit odată, s'a bătut cu pumnul în piept şi s'a dus. A doua zi era pe munţi cu o ceată după dânsul.

Ee, dragostea n'are margini, dragostea şi clădeşte, dar şi ruinează multe case.

Tatăl fetei a fost prins şi omorât ; şi nu după mult şi Dina. După aceea ani dearândul Gardana răspândi groază. Numai de câtva timp, ce se va fi făcut, unde se va fi ascuns, că nu se mai auzia de el. Insă cum se întâmpla ceva şi iarăşi numele lui străbătea prin sate : «Gardana, e Gardana!» Poate că nu era, poate că s'a retras din munţi, poate chiar a şi murit ; dar lumea ce ştia...

— Câţi spuneaţi că erau ? întreba Mia.

— Doi, amândoi negustori. Veniau din străini.

— Şi cine să-i fi omorât ?

— Altul nu-i... Gardana.

— Ce fel... mai trăieşte Gardana ?

— Apoi, gândiţi voi, că într'adevăr a murit? Nu, nu, ei singuri dau astfel de veşti.

— Şi dece ?

— Unde a căzut poteră zdravănă, se vede— ca să nu-i prinză.

— Poate...»

Răsboiul ţesea înainte. Suveica ce trecea firul, vătalele sunau, umpleau încăperea de un vuet adormitor. Doda lui Sili zicea cu mirare :

— Cine ştie ce fel de om o fi !...

— Gardana ?

— Gardana.

— Un om nici aşa înalt, dar să te sperii, cu barba neagră, neagră... Şi când nici gândeşti, îţi iese 'n drum, parcă răsare din pământ. Nu l'a întâlnit odată şi Todi al nostru ?!..

— Cum aşa ?»

Răsboiul deodată se opria. Roiuri de musculiţe intrate pe ferestre bâzăiau împrejur, la căldura soarelui ; iar Lena încet :

— Ia când se întorcea dela strungă, hăt sus la Padea-Murgului a dat şi peste Gardana.

— O fi fost alt cineva.

— El, el întreg, cu barba ceea, cu straele...»

Şi sfatul urma. Toli ciobanul nu se amesteca defel în vorbă. Şedea colo pe duşumele, tăcut, neclintit — stană ce prinde muşchiu. Numai câte odată ridica sprâncenele groase şi ochii se deşteptau ca dintr'o lume tulbure, neguroasă. Nevasta lui Tegă se mira, nu putea să priceapă : oare, ce o fi cu el ? De voinic, ştia că-i voinic fără pereche, de când i se încredinţase turma, nici un ţap nu pierise ; decât şi aşa om, tot încruntat, să nu-i râză şi lui buzele !

O fi ceva, fireşte că o fi... Şi tot luându-se de gânduri, odată stătu să-i vorbească :

— Măi Toli, de atâtea luni eşti la noi şi nu mi-ai spus, eşti însurat ?

Intrebarea fu neaşteptată. Ciobanul păru a se reculege.

— Nu, răspunse apoi.

— Cum ? Nu te-ai însurat niciodată ? N'ai tu nevastă, n'ai tu casă ?

— Casă... hm, oftă el. Ai dreptate, era să am şi eu casă, aveam şi eu nădejdea la o fată, dar n'a fost... ce vrei, n'a fost scris... «Eu eram sărac».

Vorbia îndesat, cu ochii fugindu-i în lături. Şi dupăce mişcă odată din mâini caşi-cum ar fi voit să spună : multe am eu la inimă, — adăugă :

«Fata ceea muri... şi eu am să mor, toţi o să murim».

Intr'o Marţi pe la nămiezi — deoarece păs-torul nu venise, Mitu a lui Tegă se sculă să meargă singur la stână. Scoase calul, cumpără doi saci de pâine şi un miel proaspăt tăiat, trecu şi pe la moară, unde dase nişte orz, şi aşa încet, încet — el pe jos, calul

înainte, până să ajungă, soarele scăpătase după munţii din Aitoş.

Păstorii se frecară la ochi, când îl văzură, iar el de colo :

— Am adus şi un miel să-l frigeţi.

— L'om mânca împreună, zise Toli, de noapte stai cu noi.

— Nu, că m'aşteaptă acasă.

— La ceasul ăsta să pleci ? Ce vrei...

— Nu-i vreme de plecat, luă vorba şi Panu, tovarăşul lui Toli. Noaptea aduce multe primejdii».

Se întuneca de-a binele. Stelele tremurau. Vrând-nevrând, Mitu a lui Tegă rămase. Păstorii se apucară atunci de lucru : unul să treacă mielul în frigare, să aprindă focul, celalt să aducă frunze din pădure. Şi aduse ramuri întregi, din care pregăti un adăpost de noapte pentru Tegă — înlăuntru cu un pat de ferigi verzi. Apoi tustrei se lungiră pe lângă foc. Pe încetul para se mai potolise, pe grămezile de jăratec mielul se rumenia cu picuri de grăsime, cu nişte aburi,

cu un fum încărcat de mirodenii. Prin desişuri străbătea luna, încât păreau că se mişcă sub lumina ei mută, rece, care umplea singurătatea. Umbrele munţilor se întindeau fără margini. Câte o pasere de noapte rătăcia pe sus nevăzută, scuturând din aripi.

Mitu a lui Tegă întorcea capul. Intr'un rând privirea-i se opri, alături de Toli : o puşcă şi un iatagan lung scânteiau jos. Fricos nu era, însă oricât... Ridică ochii spre Toli :

«Ce om !.. gândi Tegă. Lângă dânsul, eu n'am de ce mă teme».

Incepură să mănânce ; iute şi lacom, rupeau friptura cu mâinile, fără să vorbiască. Toli scoase spata şi se apropiè de foc. Tegă întrebă :

— Ce este ?

— Nimica... mie mi se pare... tot sânge, pe mine mă urmăreşte sângele. Uită-te şi tu Panu.

— Este, mormăi Panu... puţin sânge, iacă ici se vede... o pată, două pete roşii»

Trecu o vreme. Câinii dădură năvala spre

pădure. După lătrat, simţiai că-s niscaiva oameni răi. Toli ascultă puţin, luă puşca, şi repede către Tegă :

— Ai vr'o armă la tine ?

— Am... un pistol.

— Scoate-l şi intră colo şi nu te mişca... Iar tu, Panu, dă-te mai încolo... nu lângă foc, trage-te la umbră».

Când sfârşi vorba, iată şi hoţii. Veniau furişindu-se de-a buşele, ferindu-se de lună, dar păstorul îi zări, şi nu aşteptă, slobozi un foc în vânt.

«Nu trage, bre, nu trage !» răcniră hoţii. Şi se făcu o larmă grea — turma frământându-se, câinii lătrând din ce în ce mai întărâtaţi ; şi o detunătură iar, şi încă una, puşca lui Toli bufni surd, şi după ea nişte ţipete :

«Pe toţi ne-a mânca ăsta, pe toţi...»

— Armele jos, lăsaţi armele! strigă Toli.

— la, bre, că le-om lăsa, da nu trage.

— Lăsaţi-le !»

Vocea lui Toli tuna. Numai de vocea lui

să te fi cutremurat. Hoţii lepădară armele şi se apropiară. Erau trei. Unul mai tânăr, ca de treizeci şi cinci de ani, cu chipul slab, slab, foarte palid. Dintr'un picior îi curgea sânge, curgea închegându-se pe cioarecii albi. Toli stătu lângă dânsul. Zise :

«Te-am rănit... Eu te-am rănit?»

Hoţul nu răspunse. Toli îşi încrucişă mâinele şi clătinând din cap :

«La mine, bre, la mine v'aţi găsit, pe mine să mă călcaţi? Ştiţi voi, ştii tu, bre, cine-s eu?..»

Şi se priviră în ochi, amândoi se priviră — îndelung şi'n fundul ochilor se priviră. Şi fiecare se va fi gândit : oare, de unde'l cunosc eu?.. că nu se poate, trebue să-l fi cunoscut undeva. Din viaţa lor, din trecutul anilor îndepărtaţi răsăriau lumini şi încet-încet prindeau a-şi aduce aminte.

«Gardana, grăi hoţul, tu eşti?»

Mitu a lui Tegă avu o tresărire. Fiori ca de ghiaţă-l străbătură. Cine rosti acest nume? unde era Gardana? Şi după câte se întâm-

plaseră, acum rămase înlemnit : Toli şi hoţul îşi dau mâna, se sărutau şi 'şi vorbiau :

— Gardana, Gardana, eu te ţineam mort... mi-au spus c'ai murit, Gardana.

— Nu frate, zise Toli. Poate că era mai bine să fi murit...»

Şi dupăce se opri o vreme :

«Dar pe tine te doare, frate ; eu te rănii... vezi, încă puţin era să te răpun, frate Manole, să-mi iau pe cap şi alt suflet, şi alt sânge... Iacă, era să te răpun... care te'mpinse, care te puse'n bătaia puştii ? Incă puţin, frate Manole... şi alt suflet, şi alt sânge...»

Pentru întâia oară, după ani de zile, prindea şi el să se înduioşeze. Rupse o fâşie din cămaşa lui, se aplecă spre Manole şi-i legă rana. Ceilalţi se uitau miraţi. Apele dormiau, codrii dormiau. Din frunzişuri, din văi, din peşteri veniau glasuri ; murmurau din fundul nopţii, slabe, îndepărtate ca un fel de răsuflet, mai mult ca un oftat al pământului adormit. Manole vorbi :

«Ţi-aduci aminte Gardana? Eram pe munţii

din Baitan, ştii... la Piatra-de-Furcă, eram împreună, când ne-a strâns potera din toate părţile — urdii întregi. Până spre noapte le-am ţinut piept... ee, şi atunci am văzut cine-i Gardana! Că ne-ai strigat odată, şi drept înainte... noi după tine şi aşa de-am scăpat, cu iataganele ne-am făcut drum. Apoi când trompetele începură să dea alarma şi puştile să bubue, pe tine te-am pierdut din ochi, Gardana; cu toţii ne-am împrăştiat, eu am rămas singur în vale sub Piatra-de-Furcă. Ţi-aduci aminte? O fi cinci ani, mai mult... şease ani sunt de-atunci. Unde-s tovarăşii ăilalţi ai noştri?

— Tovarăşii... s'au dus, i-am lăsat să se ducă. Frate Manole, păcate, blăstem greu pe capul meu — să mă strivească, frate. Şi om să fac rău, eu nu eram. Tu ştii... de atâtea ori m'am dus la Dina. Am zis: Nu, bre, nu mă băgà 'n foc, gândeşte-te... Şi la tatăl fetei m'am dus. Dar vezi că Dina era bogat, Dina avea turme de oi. Şi fata i-a dat-o lui; fără s'o întrebe, că fata nu-l iubia... Şi apoi,

spune frate : puteam eu să rabd, să-mi muşc mâinile şi să tac ? Puteam ?..»

Toli a lui Gardana tăcu. După un răstimp, gândindu-se, adăugă încet :

«Da' fata s'a stins... de rău şi de amar s'a stins. Când o fi şi pe noi ne-o acoperi ţărâna, ne-or putrezi trupurile undeva, şi nimeni n'o plânge... nici o lacrimă, toţi au să se bucure... Nu ştiu, frate..... da', de când a murit fata ceea, parcă nu-s omul de mai înainte. Am vroit să-mi fac seama, am hoinărit ici-colo şi într'o zi am venit şi la Tegă, să fie sănătos... M'am dat că-s din Blaţa, că-s cioban ; cine, de unde să mă ştie !...

Da' pe tine, frate, ce vânturi te bătură ?

— Urâte vânturi, măi Gardana. Trei ani închis în Tricol. Temniţa mi-a stors din viaţă. Luni de zile am săpat... cu mâinile, cu unghiile am săpat, pănăce într'o noapte, când era furtună, am spart zidul şi am scăpat împreună cu ăşti doi tovarăşi. Şi când m'am văzut iarăşi pe munţi, gândul mi s'a dus

la tine... Am aflat c'ai murit, Gardana; da' vezi cum s'a întâmplat, cum a fost să se întâmple, cum aduce soarta lucrurile, măi frate Gardana... nu-i o lună de când am scăpat».

Pe neașteptate umbrele nopții se topiau. Hoții curmară vorba, parcă li era frică de arătarea zilei — rămaseră tăcuți, cu capetele 'n pământ, în fața luminilor de slavă ce înfloriau zorile.

Toli a lui Gardana întrebă:

— De acum unde vă duceți?

— Noi știm?... Unde o fi. Pădurile-s multe».

CUPRINSUL

	Pag.
Casa Părintească	7
La o Fântână	37
Mortul	47
Ica	55
Tuşu	77
Balta Moartă	93
Zidra	103
Intr'un Sat	115
Lacul	127
Râpa lui Mihai	137
Tinca	147
Două suflete	159

ALTE NOVELE

Pena	179
Bunicile	191
Gardana	207

13.I.1957. 19. Mureș -

- Citită cu mult interes - explicabil faptului că fac parte din aceeași ~~de~~ națiune de oameni pe care-i descrie. Baza-avînd aceeași origine: „AROMÎNICĂ"

C. Coteanu

Romanos

Romania

Carte aceasta este foarte frumoasă

Glăvăcan